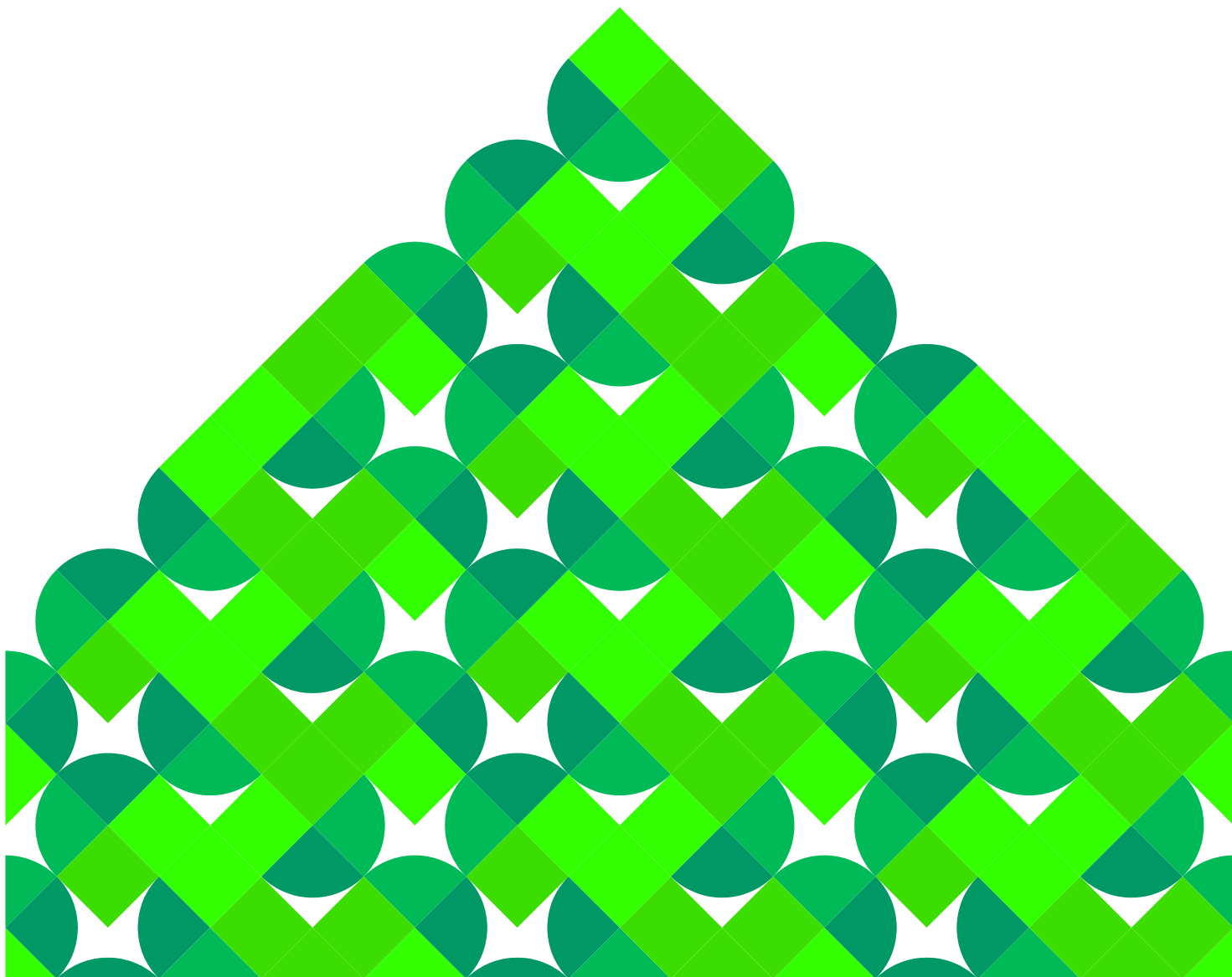

Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2020 – del I

Coronapandemins påverkan på samhället och personer
med funktionsnedsättning

Myndigheten för delaktighet är en kunskapsmyndighet som arbetar inom funktionshindersområdet. Vi arbetar för att alla, oavsett funktionsförmåga, ska kunna vara fullt delaktiga i samhället.

Myndigheten för delaktighet, 2021
Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2020 – del I
Coronapandemins påverkan på samhället och
personer med funktionsnedsättning

Nummer 2021:7
ISBN: 978-91-87883-85-9 (pdf)

Publikationen finns att ladda ner från myndighetens webbplats www.mfd.se.
Alternativa format kan beställas från Myndigheten för delaktighet.

Postadress: Myndigheten för delaktighet, Box 1210, 172 24 Sundbyberg
E-post: info@mfd.se
Telefon: 08-600 84 00

Innehåll

Förord	4
Sammanfattning.....	5
Coronapandemin har förändrat samhället	10
Aktörer har fått omprioritera i sina verksamheter	11
Risk att ojämlikheter ökar och förstärks	14
Fyra fördjupningsområden.....	18
Längre väg till arbetsmarknaden.....	20
Omorganisering av Arbetsförmedlingen och ökad arbetslöshet	20
Ökade risker för personer i behov av stöd	21
Färre stödinsatser när de behövs som mest.....	24
Påskyndad digitalisering	26
Snabbare utveckling av nya tjänster	26
Det digitala utanförskapet riskerar att växa.....	30
Risk för försämrade studieresultat	34
Digital undervisning och hög frånvaro.....	34
Svårare studiesituation för många	35
Pedagogiskt stöd har uteblivit.....	37
Stora effekter på vård, stöd och välfärdstjänster	40
Omprioriteringar inom vård och stöd.....	40
Isoleringen och ensamheten ökar.....	44
Större konsekvenser för personer med omfattande stödbehov.....	46
Äldre- och funktionshindersverksamhet har påverkats	46
Referenser	49

Förord

Året 2020 har präglats starkt av coronapandemin. Precis som alla kriser har pandemin ställt samhället på stora prov. Alla har påverkats av pandemin, men personer som på olika sätt redan lever i en utsatt situation har påverkats mest.

I tidigare årsrapporter har Myndigheten för delaktighet beskrivit att levnadssituationen för kvinnor och män, flickor och pojkar med funktionsnedsättning skiljer sig från befolkningen i stort. Det gäller inom centrala områden som hälsa, utbildning, deltagande på arbetsmarknaden och ekonomi. Den här rapporten visar att ojämlikheterna försvårar för människor att kunna hantera konsekvenserna av pandemin. Skillnaderna i levnadssituation riskerar därmed att förstärkas ytterligare.

När samhället i sin helhet sätts på prov och tvingas till hårda prioriteringar och begränsningar, behöver särskilt fokus läggas på de personer som påverkas mest av krisen. Därför är behovet av insatser för personer med funktionsnedsättning särskilt stort just nu.

MFD ser dock en risk att sådana insatser uteblir. Pandemin har påverkat statliga myndigheters, regioners och kommuners förutsättningar på olika sätt. Av erfarenhet är det ofta frågor som löper över många verksamhetsområden, som funktionshinderfrågor, som först riskerar att prioriteras ner när andra frågor behöver prioriteras upp. Sådana tendenser finns även i denna kris.

Det främsta medskicket i årets rapport är att situationen och behoven för personer med funktionsnedsättning behöver uppmärksammas i en tid när samhället står inför stora utmaningar. Pandemin kommer säkert att förändra samhället även på längre sikt, så det är särskilt viktigt att de insatser som nu beslutas och genomförs, främjar både inkludering, delaktighet och tillgänglighet för alla oavsett funktionsförmåga.

Sundbyberg i mars 2021

Malin Ekman Aldén
Generaldirektör

Sammanfattning

Myndigheten för delaktighet (MFD) har regeringens uppdrag att årligen redovisa utvecklingen inom funktionshinderspolitiken. Uppföljningen är i år uppdelad i två delrapporter. Denna rapport ger en överblick av hur den pågående coronapandemin har påverkat statliga myndigheter, regioner och kommuner samt beskriver hur pandemin har påverkat levnadssituationen för personer med funktionsnedsättning. Den andra delrapporten innehåller en uppföljning av funktionshinderspolitikens mål och inriktning.¹

I den rapporten ingår också aktuell statistik och kunskap inom funktionshindersområdet.

Behov av individuell hänsyn och riktade satsningar

MFD har följt upp på pandemins konsekvenser genom bland annat enkäter och dialoger, andra myndigheters rapporter, underlag, och statistik.

Uppföljningen visar att det under pandemin har blivit svårare för statliga myndigheter, regioner och kommuner att ta sitt ansvar för att öka tillgängligheten och inkluderingen i samhället av personer med funktionsnedsättning. När verksamheter på kort tid har tvingats till stora omställningar och prioriteringar, ökar risken att behov och insatser för personer med funktionsnedsättning nedprioriteras eller hamnar i skymundan. Frågor om inkludering och tillgänglighet var dessutom sedan tidigare lågt prioriterade i många verksamheter.

Personer med funktionsnedsättning lever oftare än andra i en sämre socioekonomisk situation. Det kan i sin tur kopplas till fler negativa konsekvenser som en följd av pandemin. Exempelvis har svårigheter att använda digitala verktyg blivit mer märkbara då alltfler samhällstjänster inte kan utföras fysiskt på plats utan enbart digitalt. Risken för ensamhet och psykisk ohälsa samt att utsättas för våld i nära relationer har ökat på grund av fysisk distansering och stängda eller begränsade verksamheter.

¹ Inriktningen är indelad i fyra områden: principen om universell utformning, befintliga brister i tillgängligheten, individuella stöd och lösningar för individens självständighet, och att förebygga och motverka diskriminering.

Privatekonomiska försämringar har också större påverkan på de som redan lever i en svår ekonomisk situation. Satsningar som ska motverka de negativa konsekvenserna av pandemin behöver därför särskilt fokusera på personer som riskerar att påverkas mer än andra under och efter pandemin.

Personer med behov av särskilt stöd har också påverkats mer negativt än andra av pandemin. För vissa personer har möjligheten till hemarbete och digitala studier varit positiv men de negativa konsekvenserna överväger. Stöd som kräver stöd på plats och fysisk närhet, som personlig assistans, är inte förenligt med de smittbegränsande kraven på distansering. Pandemin bidrar också ytterligare till den isolering som många personer med funktionsnedsättning lever i. Det kan leda till starkare oro, göra det svårare att få emotionellt och annat stöd och i värsta fall leda till psykisk ohälsa. Därför behöver generella åtgärder för att minska smittspridning även inkludera individuella hänsynstaganden.

Uppföljningen visar också att det finns ett behov av särskilda satsningar till vissa verksamheter och personer med funktionsnedsättning för att dämpa de långsiktiga effekterna av pandemin. Det gäller exempelvis ansträngningar för att minska det digitala utanförskapet och att motverka den växande långtidsarbetslösheten.

Längre väg till arbetsmarknaden

Personer i behov av stödinsatser och anpassningar på arbetsmarknaden har generellt fått en längre väg till arbete till följd av pandemin. Det beror bland annat på att Arbetsförmedlingen genomgår en stor omorganisering som innebär att myndigheten ska upphandla fristående aktörer med ansvar för rustnings- och matchningstjänster. Den nya organisationen är ännu inte på plats, vilket ger Arbetsförmedlingen ett svårt utgångsläge för att hantera den kraftigt ökade arbetslösheten under pandemin.

När fler ska konkurrera om färre arbetstillfällen blir möjligheterna till arbete mindre. Allra svårast att få arbete har personer med svag anknytning till arbetsmarknaden. Det gäller framförallt personer i långtidsarbetslöshet där personer med behov av stöd är överrepresenterade. Det gäller också unga med funktionsnedsättning som riskerar långtidsarbetslöshet.

För att ha långsiktig nytta behöver pågående satsningar nå de som står längst från arbetsmarknaden. Särskilda satsningar kan dessutom behöva göras på arbetsplatser vad avser stöd och anpassningar. Hittills pekar dock utvecklingen på motsatsen. Stödsatser har prioriterats ner och blivit svårare att genomföra.

Påskyndad digitalisering

Digitaliseringen har påskyndats under pandemin och ställt höga krav på en offentlig sektor som redan har haft vissa utmaningar i den digitala omställningen och där den digitala mognaden är ojämn.

Samtidigt har den digitala omställningen underlättat för många verksamheter och i den digitala utvecklingen finns stora möjligheter för en förbättrad livssituation för många personer med funktionsnedsättning. Till exempel har välfärdsteknik använts mer under pandemin och olika former av tjänster genom artificiell intelligens (AI) växer starkt.

När utvecklingen av nya digitala tjänster behöver skyndas på finns det en risk att en inkluderande ansats prioriteras ner eller glöms bort. Utan träffsäkra satsningar riskerar den snabba digitala omställningen därmed att ytterligare förstärka det digitala utanförskapet. Satsningar för att minska utanförskapet har hittills fokuserat mest på äldres möjligheter att använda digitala verktyg. Det digitala utanförskapet bland personer med funktionsnedsättning handlar dock också om de digitala verktygens användbarhet och tillgänglighet. Vidare handlar det om vilket stöd för användning som finns, hur tillgången till verktygen ser ut och enskildas möjligheter att köpa tekniken.

När offentliga aktörer utvecklar nya digitala strukturer, arbetsätt och tjänster är möjligheterna goda att göra rätt från början. Det pågående utvecklingsarbetet bör därför utgå från tydliga krav på universell utformning och tillgänglighet för alla. Satsningar för att minska det digitala utanförskapet behöver också analysera och beakta utanförskapets alla orsaker.

Risk för sämre studieresultat

Utbildningssektorns största utmaningar under pandemin har varit omställningen från fysisk till digital undervisning samt hög frånvaro bland personal och elever. Pedagogiskt stöd är svårare att ge digitalt, likaså att följa eleverna och säkerställa att de har förstått och kan tillgodogöra sig undervisningen. När ordinarie personal är frånvarande saknas också kompetens och kontinuitet som är nödvändigt för ett pedagogiskt stöd av god kvalitet.

Generellt vittnar elever och studenter om avsaknad av sociala kontakter, sviktande studiemotivation och dålig studiemiljö. Negativa konsekvenser av digitala studier handlar också om bristande tillgång till teknik och svårigheter att få hjälp av lärare. Elever och studenter med funktionsnedsättning har ofta behov som skolan och andra lärosäten redan före pandemin hade svårt att tillgodose. Pandemins negativa konsekvenser riskerar att försvåra den situationen ytterligare, och därmed leda till negativa effekter för elevernas och studenternas studieresultat.

Satsningar behöver göras på elever och studenter som inte har kunnat ta till sig undervisningen fullt ut. Det gäller både på kort sikt nu när pandemin fortgår och på längre sikt när förlorade studier ska tas igen. Den digitala omställningen har också gett lärare nya pedagogiska verktyg att arbeta med och har lett till nya och mer effektiva arbetssätt. För vissa elever och studenter har möjligheten till hemmastudier varit positivt. Den typen av lärdomar behöver också tas tillvara efter pandemin.

Stora effekter på vård och stöd

Vård- och omsorgsverksamheter har varit under stor press. Det har bland annat handlat om vård av svårt sjuka i covid-19, att verksamheter behövt ställa om till nya rutiner för att minska risken för smittspridning samt stor personalfrånvaro. Det har krävt tuffa prioriteringar där vård- och stödinsatser skjutits upp eller ställts in, både för barn och vuxna. Pandemin fortgår alltså vilket bidrar ytterligare till vårdskulden. Det påverkar personer med stora vårdbehov och som behöver fysiska stödinsatser som ledsagning och assistans allra mest.

När olika omsorgs- och stödinsatser ställs in ökar också isolering och ensamhet, vilket kan leda till känslor av övergivenhet och ökad oro, och i värsta fall resultera i psykisk ohälsa. Redan före pandemin upplevde personer med funktionsnedsättning i högre grad ensamhet och att de saknar familj och nära vänner jämfört med övrig befolkning. Konsekvenser av pandemin har förstärkt detta. Fler personer med funktionsnedsättning lever också i ett digitalt utanförskap, vilket ytterligare bidrar till isoleringen då det är svårare att hålla kontakt med familj och vänner via digitala verktyg.

En lärdom under pandemin är att regler och åtgärder som har införts för att begränsa smittspridningen får olika stora konsekvenser för olika individer, beroende på levnadssituation och behov. Allmänna regler och åtgärder för att minska smittspridning behöver därför kompletteras med individuella bedömningar. Satsningar för att minska vårdskulden och bryta isoleringen behöver också nå de personer som påverkas mest, exempelvis personer med stora behov av vård- och stödinsatser.

Coronapandemin har förändrat samhället

Myndigheten för delaktighet (MFD) har regeringens uppdrag att årligen redovisa utvecklingen inom funktionshinderspolitiken i en samlad rapport. MFD har valt att dela upp årets rapportering i två delar. Den här rapporten fokuserar på coronapandemin och dess konsekvenser för samhället och för personer med funktionsnedsättning. Den andra delen av MFD:s uppföljning innehåller en uppföljning av det funktionshinderspolitiska målet och dess inriktning och redovisar aktuell statistik och kunskap inom funktionshindersområdet.²

Denna rapport ger inledningsvis en överblick av hur pandemin har påverkat möjligheterna för statliga myndigheter, regioner och kommuner att ta sitt ansvar för att säkerställa ett tillgängligt och inkluderade samhälle för alla. Rapporten beskriver också vilka effekter pandemin har eller riskerar att få på levnadsvillkoren för kvinnor och män, flickor och pojkar med funktionsnedsättning.

Det nationella målet för funktionshinderspolitiken som alla samhällsaktörer ska bidra till är att, med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt, uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund. Målet ska bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet ska beaktas.³

Årets rapport fördjupar sig även i fyra områden som är särskilt viktiga för att alla individer ska kunna leva självständiga liv på jämlika villkor som andra. Dessa områden är:

- arbetsmarknad,
- digitalisering,
- utbildning samt
- vård, stöd och tillgång till välfärdstjänster.

² MFD (2021) Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2020 – del II. Statistik om förutsättningar och levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning.

³ Prop. 2016/17:188. Bet. 2017/18:SoU5.

Aktörer har fått omprioritera i sina verksamheter

Under 2020 har samhällets främsta prioriteringar varit att rädda liv, begränsa smittspridningen av covid-19 och att hantera andra konsekvenser av pandemin. Det gäller i hög grad statliga myndigheter, regioner och kommuner men även privata aktörer och civilsamhället har påverkats av pandemin. När många aktörer behöver göra omprioriteringar samtidigt och på kort tid finns en stor risk att sektorsövergripande frågor om inkludering och tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning glöms bort eller prioriteras ner.

Myndigheter, regioner och kommuner har ställt om

Det pressade läget under pandemin med hög sjukfrånvaro och tung arbetsbelastning har medfört hårdare prioriteringar hos många statliga myndigheter, regioner och kommuner.⁴ Det gäller både inom rapportens fördjupningsområden och inom andra centrala samhällsområden – samtliga områden står inför stora utmaningar.

Ett exempel är transportsektorn där regeringen har genomfört generella och riktade insatser för att stötta sektorn, exempelvis genom öronmärkta statsbidrag till kollektivtrafiken.⁵ Samtidigt som det är positivt att transportsektorn får det här stödet finns det en risk för att planerade satsningar på åtgärder för exempelvis förbättrad tillgänglighet i kollektivtrafiken, uteblir eller skjuts på framtiden.

Pandemin och åtgärder för att hantera den, har också ställt stora krav på många verksamheter att på kort tid ställa om till arbete hemifrån där tjänster främst tillhandahålls eller utförs digitalt. Andra verksamheter kan inte vara digitala. Då har personalen istället behövt anpassa sig till andra rutiner och arbetssätt och ibland med särskild skyddsutrustning.

⁴ Se exempelvis Suntarbetsliv:

<https://www.suntarbetsliv.se/verktyg/arbetsmiljoarbete-i-tider-av-corona/> och Skolverket (2020) Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet. Delredovisning augusti 2020.

⁵ Statens väg- och transportforskningsinstitut: <https://www.vti.se/transportforum>

Risk att aktörer inte tar mångfalden av behov i beaktande

Många statliga myndigheter, regioner och kommuner hade redan innan pandemin svårt att utforma verksamheter och tjänster utifrån den mångfald av behov som finns i samhället. MFD:s uppföljning av offentliga aktörer 2020, som redovisas i den andra delrapporten och på MFD:s webbplats, visar att det pågår mycket arbete för att öka tillgänglighet och delaktighet för alla. Samtidigt kvarstår en rad förbättringsområden. Till exempel uppger en femtedel av myndigheterna, en fjärdedel av regionerna och två femtedelar av kommunerna att de saknar viktiga verktyg för att arbeta systematiskt med tillgänglighet. De har varken en handlingsplan för tillgänglighet eller ett integrerat tillgänglighetsarbete i olika styrdokument, exempelvis i arbetsmiljöpolicyn. Många ansvariga aktörer inkluderar inte heller krav på tillgänglighet i upphandlingar, trots att det krävs enligt lag.^{6 7}

De verksamheter som redan hade svårt att möta behoven hos personer med funktionsnedsättning kan få det ännu svårare i samband med pandemin och dess utmaningar. Risken finns att ansvariga aktörer ytterligare prioriterar ner det utvecklingsarbete som är nödvändigt för att säkerställa tillgänglighet och delaktighet för alla oavsett funktionsförmåga. Det gäller exempelvis när ansvariga aktörer ska hämta in kunskap och synpunkter från personer med funktionsnedsättning. MFD:s aktörsuppföljning visar att många myndigheter och i princip alla regioner och kommuner i normala fall arbetar med att föra dialog och inhämta kunskap från personer med funktionsnedsättning.⁸ Länsstyrelserna varnar dock för att en förändring har skett under pandemin. De ser att många kommuner och regioner har ställt in möten med funktionshindersråd på grund av risken för smittspridning. Länsstyrelserna menar att det försämrar verksamhetens kvalitetsarbete och möjlighet att uppnå mål. Personer med funktionsnedsättning får färre möjligheter att uttrycka sina

⁶ Lag (2016:1145) om offentlig upphandling.

⁷ MFD (2021) Uppföljning av myndigheter 2020: resultat och tabeller; MFD (2021) Uppföljning av regioner 2020: resultat och tabeller och MFD (2021) Uppföljning av kommuner 2020: resultat och tabeller.

⁸ Ibid.

behov och ge förslag på hur åtgärder och satsningar för att hantera de negativa effekterna av pandemin kan fungera för alla.⁹

Funktionshindersorganisationerna har påverkats

Funktionshindersorganisationer har en unik kunskap om sina medlemmars behov och perspektiv. Därför har MFD en kontinuerlig dialog med funktionshindersorganisationer där även ungdomsförbund och organisationer för barn med funktionsnedsättning ingår. Från dialogen med dem framgår det att funktionshindersorganisationer under pandemin bland annat har arbetat för att ta reda på medlemmarnas erfarenheter och behov samt identifierat risker och möjligheter.

Funktionshindersorganisationerna ser och oroas för de ekonomiska utmaningar som deras verksamheter ställs inför när budgetprioriteringar på lokal nivå riskerar att leda till minskade bidrag. Krympande medlemsantal och svårigheter att rekrytera bidrar också till sämre ekonomi under pandemin. Civilsamhällesorganisationer som arbetar med personer som påverkas särskilt av pandemin får nu extra statliga medel¹⁰ genom Socialstyrelsen, och MFD ser att det i större utsträckning även borde gälla för funktionshindersorganisationerna.

Funktionshindersorganisationerna lyfter också att det stora fokus som beslutsfattare har på pandemin minskar förutsättningarna att bilda opinion och genomföra påverkansarbete om funktionsrättsfrågor. Samma risker identifierar Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) efter en enkät till organisationer i civila samhället. Myndigheten lyfter dessutom att utmaningarna har varit särskilt stora för organisationer som har personer med funktionsnedsättning som målgrupp.¹¹ Detta riskerar att få konsekvenser för människors delaktighet och demokratin och därför ser MFD att pandemins effekter på funktionshindersorganisationerna behöver följas upp även efter pandemin.

⁹ Länsstyrelserna (2020) Covid-19:s påverkan på samhällets skyddsvärden.

¹⁰ Arbetsmarknadsdepartementet: <https://www.regeringen.se/artiklar/2021/01/mer-pengar-till-arbetet-med-okad-utsatthet-till-foljd-av-coronapandemin/>

¹¹ MUCF (2020) Coronakrisens konsekvenser för det civila samhället. Lägesbild oktober 2020.

Risk att ojämlikheter ökar och förstärks

Skillnader i levnadsförhållanden mellan personer med och utan funktionsnedsättning fanns redan före pandemin.¹² Eftersom de negativa konsekvenserna av pandemin är starkt kopplade till socioekonomi är socioekonomiska skillnader nu i ännu större fokus och riskerar dessutom att förstärkas ytterligare som en effekt av pandemin.¹³

Socioekonomi kopplat till fler negativa konsekvenser av pandemin

Kunskapen om pandemins riskgrupper ökar kontinuerligt. Därmed ökar även kunskapen om kopplingen mellan olika typer av funktionsnedsättningar och risken att bli svårt sjuk i covid-19. Relativt tidigt i pandemin stod det dock klart att det finns ett starkt samband mellan socioekonomiska faktorer och risken att avlida till följd av sjukdomen.

Att socioekonomiska faktorer ökar risken för att avlida i covid-19 kan bero på större svårigheter att följa rekommendationerna om distansering. Det handlar till exempel om möjligheten att kunna avstå från arbete, arbeta hemifrån, handla när det är få personer i mataffären eller att undvika kollektivtrafik.¹⁴

För personer som kan eller bör hålla sig hemma för att undvika smitta kan socioekonomiska faktorer också öka risken för ensamhet, isolering och fysisk och psykisk ohälsa. Exempelvis blir personer utan bil mer begränsade i hur de kan resa. Det är också vanligare att personer med funktions-

¹² Se MFD (2021) Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2020 – del II. Statistik om förutsättningar och levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning.

¹³ Se exempelvis Bartelink V. et al. (2020) Socioekonomiska faktorer och covid-19 i Stockholms län; Folkhälsoguiden Region Stockholm: <https://www.folkhalsoguiden.se/nyheter/ojamlika-forutsattningar-att-skydda-sig-mot-covid-19/>; Grander, Martin & Tapio Salonen (2020) Ökad ojämlikhet i boendet i spåren av coronapandemin.

¹⁴ Se exempelvis Bartelink V. et al. (2020) Socioekonomiska faktorer och covid-19 i Stockholms län; Folkhälsoguiden Region Stockholm: <https://www.folkhalsoguiden.se/nyheter/ojamlika-forutsattningar-att-skydda-sig-mot-covid-19/>; Grander, Martin & Tapio Salonen (2020) Ökad ojämlikhet i boendet i spåren av coronapandemin.

nedsättning lever i digitalt utanförskap. Det ökar risken att bli än mer isolerad på grund av svårigheter att ha kontakt med familj och vänner via digitala kanaler. Privatekonomiska försämringar som ett resultat av pandemin har också större påverkan på de som redan före pandemin levde i en svår ekonomisk situation.¹⁵

Sämre socioekonomisk situation

Kvinnor och män med funktionsnedsättning är överrepresenterade bland personer som lever i en socioekonomiskt svår situation. Personer med funktionsnedsättning har generellt sett en lägre utbildningsnivå och sämre möjligheter till självständig försörjning genom arbete än övrig befolkning. Det innebär oftare en sämre ekonomisk situation jämfört med befolkningen i stort. Generellt är det sociala kontaktnätet runt personer med funktionsnedsättning också mindre och personerna skattar sin fysiska och psykiska hälsa som sämre.¹⁶

Att en redan svår ekonomisk situation har blivit ännu svårare under pandemin bekräftas också av MFD:s egen undersökningspanel. En fjärdedel av de drygt 1 700 personer som har svarat på MFD:s webbenkätfrågor om konsekvenser av pandemin uppger att de har en inkomst på under 10 000 kr i månaden efter skatt. En stor majoritet av dessa är kvinnor. Drygt en femtedel av de som har svarat på enkäten uppger också att deras ekonomi har försämrats under pandemin. Inkomstbortfallet hanteras främst genom att de svarande drar ner på kostnader som inte är nödvändiga eller att de använder sparade pengar. Över 60 procent av de svarande anger dock att de även måste dra ner på nödvändiga kostnader (som hyra eller mediciner), att de måste låna av vänner och anhöriga eller ta andra typer av lån.¹⁷

Regeringen har gjort satsningar för att mildra de ekonomiska konsekvenserna av pandemin för personer som är sjukskrivna eller tillhör en riskgrupp. Det gäller exempelvis det tillfälliga undantaget från Försäkringskassans 180-dagarsprövning. Ett annat exempel är den tillfälligt införda ersättningen till personer som tillhör en riskgrupp och som behöver vara hemma från

¹⁵ Se mer om digitalt utanförskap under fördjupningsområdet digitalisering, nedan.

¹⁶ Se MFD (2021) Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2020 – del II. Statistik om förutsättningar och levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning.

¹⁷ Enkät 31 till MFD:s undersökningspanel Rivkraft.

arbetet för att inte riskera att utsättas för smitta. Det gäller även den tillfälliga föräldrapenning som kan betalas ut vid skolstängning eller till föräldrar med barn i riskgrupp.¹⁸ Tillfälliga satsningar som dessa kommer att behöva kompletteras med mer långsiktiga satsningar i syfte att mildra konsekvenserna av pandemin även på lång sikt.

Kön är också en faktor

Jämställdhetsmyndigheten beskriver att pandemin har påverkar kvinnor och män samt flickor och pojkar på olika sätt. Det syns inom många sektorer, bland annat på arbetsmarknaden. Fler män har förlorat jobbet medan kvinnor har förlorat inkomst på grund av exempelvis sjukskrivning och vård av barn. Tidigare kriser visar att män generellt kommer tillbaka till arbetsmarknaden snabbare och att återhämtningen tar längst tid för personer som står långt från arbetsmarknaden. Det gäller till exempel kvinnor i behov av anpassningar och stöd på arbetsplatsen.¹⁹

Könsskillnaderna märks också inom vården. Fler män har blivit svårt sjuka och avlidit i covid-19 medan fler kvinnor löper risk för psykisk ohälsa till följd av pandemin. Även inom utbildningssektorn riskerar flickors psykiska hälsa att påverkas mer då den redan var sämre än pojkars psykiska hälsa. Samtidigt riskerar pojkar att påverkas mer av att skolan har fått svårare att tillhandahålla pedagogiskt stöd eftersom fler pojkar är i behov av stöd för att klara skolgången.²⁰

Den analys som Jämställdhetsmyndigheten gör berör befolkningen i stort och är inte specifik för personer med funktionsnedsättning. Det finns dock all anledning att tro att dessa utmaningar och könsskillnader återfinns eller till och med förstärks hos kvinnor och män med funktionsnedsättning. Fortsatta analyser och uppföljningar av pandemins effekter på jämställdheten behöver därmed även beakta den aspekten.

¹⁸ Regeringskansliet: <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/socialforsakringar/atgarder-inom-sjukforsakringen-med-anledning-av-corona/>

¹⁹ Jämställdhetsmyndigheten: <https://www.jamstalldhetsmyndigheten.se/aktuellt/coronapandemin-2.>

²⁰ Ibid.

Ökad risk för missbruk och våld

Det är vanligare att kvinnor och män med funktionsnedsättning blir utsatta för våld i nära relationer än befolkningen i stort. Personer med funktionsnedsättning kan också vara i en särskild beroendeställning till förövaren, exempelvis om förövaren också är personlig assistent eller god man till den enskilde.²¹ Missbruk och våld i nära relationer verkar dessutom öka i spåren av pandemin. Risken för att bli utsatt kan öka ytterligare av den stress som långa hemmavistelser med begränsat umgänge skapar samt vid trångboddhet.²²

Satsningar görs för att motverka den ökade risken för våld. Exempelvis har Jämställdhetsmyndigheten fått i uppdrag av regeringen att stötta kommuner i hur de kan sprida information om våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Arbetet ska utgå från den isolering och de ökade risker för våld som uppstår med anledning av covid-19. Risken för våld mot personer med funktionsnedsättning kommer att belysas särskilt.²³ MFD välkomnar den typen av insatser och önskar fler sådana för att motverka de negativa effekterna av pandemin.

Barn och unga med funktionsnedsättning råkar dessutom i högre grad ut för mobbing och sexuella kränkningar på internet än andra. Det kan bland annat bero på större kognitiva svårigheter att värdera information och kontakter.²⁴ MFD ser att det kan finnas en risk att även detta ökar under pandemin då sociala interaktioner och kontakter samt studier i högre grad än tidigare genomförs på internet.

²¹ Se exempelvis MFD (2017) Mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning. Utvecklingsområden till den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.

²² Brå (2020) Fortsatta indikationer på konsekvenser av pandemin i Brås preliminära statistik över anmälda brott i november 2020.

²³ Jämy: <https://www.jamstalldetsmyndigheten.se/nyhet/nya-arbetsatt-till-kommunerna-mot-vald-under-coronapandemin>

²⁴ Medierådet (2019) Ungar & medier 2019 och Medierådet (2019) Föräldrar & medier 2019.

Satsningar och möjligheter framöver

Sammantaget har pandemin på kort sikt haft flera negativa effekter för personer med funktionsnedsättning. Samtidigt har ansvariga aktörer tagit med sig viktiga lärdomar från pandemins tidiga skeden. Nu görs många insatser för att hantera effekterna av pandemin och även för att ta tillvara på nya och mer flexibla arbetsätt. MFD ser en stor möjlighet i att om de satsningarna utgår från mångfalden av behov i befolkningen kan samhället ta stora kliv mot ökad tillgänglighet och inkludering.

Regeringen gör nu också många riktade insatser till personer i socio-ekonomiskt svåra situationer och inom områden som utbildning, kollektivtrafik och fritid.²⁵ Särskilda ansträngningar krävs för att säkerställa att nuvarande och planerade insatser möter behoven hos de som har påverkats mest av pandemins effekter. Det gäller särskilt personer med funktionsnedsättning, oavsett kön och ålder.

²⁵ Se exempelvis pressmeddelanden från Utbildningsdepartementet: <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/12/over-en-miljard-extra-till-skolan-nasta-ar/>; Infrastrukturdepartementet: <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/12/regeringen-foreslar-skarpta-krav-nar-coronastodet-till-kollektivtrafiken-ska-fordelas/>; Kulturdepartementet: <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2021/01/regeringen-ger-centrum-for-idrottsforskning-uppdrag-att-titta-pa-behovet-av-idrottsanlaggningar/>; Arbetsmarknadsdepartementet: <https://www.regeringen.se/artiklar/2021/01/mer-pengar-till-arbetet-med-okad-utsatthet-till-foljd-av-coronapandemin/>.

Fördjupning om pandemins konsekvenser inom fyra centrala områden

I denna del av rapporten görs en fördjupning inom fyra områden som är grundläggande för att alla oavsett funktionsförmåga ska kunna leva självständiga liv på jämlika villkor som andra. Fördjupningsområdena är arbetsmarknad, digitalisering, utbildning samt vård, stöd och välfärdstjänster.

Varje fördjupningsområde beskriver konsekvenser av pandemin utifrån tre aspekter. Den första aspekten handlar om hur ansvariga aktörer inom respektive område har påverkats av pandemin och hur förutsättningar att arbeta för ökad tillgänglighet och inkludering har förändrats. Den andra aspekten beskriver generella konsekvenser av pandemin som påverkar alla men som riskerar att ha större påverkan på personer med funktionsnedsättning. Den tredje aspekten beskriver risker som är mer specifikt kopplade till levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning.

Längre väg till arbetsmarknaden

Arbetsmarknaden har under pandemin präglats av en kraftigt ökad arbetslöshet i kombination med att Arbetsförmedlingen genomgår en stor omorganisering. Antalet personer som står långt från arbetsmarknaden riskerar att öka, särskilt bland personer i behov av stöd och anpassningar på arbetsplatsen. Samtidigt har insatser för dessa personer prioriterats ner och dessutom blivit svårare att genomföra under pandemin.

Omorganisering av Arbetsförmedlingen och ökad arbetslöshet

Arbetslösheten har ökat kraftigt som en konsekvens av restriktionerna under pandemin. Ökad arbetslöshet innebär att ett stort antal kvinnor och män behöver skrivas in på Arbetsförmedlingen och få tillgång till dess tjänster. Samtidigt pågår en omorganisering av Arbetsförmedlingen som bland annat innebär att myndigheten ska upphandla fristående aktörer med ansvar för rustnings- och matchningstjänster.²⁶

Som en del av januariavtalet²⁷ fick Arbetsförmedlingen i januari 2019 i uppdrag av regeringen att omorganisera sin verksamhet. Som en följd av detta har Arbetsförmedlingen under 2019 minskat både antalet anställda och antalet lokalkontor runtom i landet. En del medarbetare med specialistkompetens, inom exempelvis matchning och insatser till personer som står långt från arbetsmarknaden, har avslutat sina anställningar hos Arbetsförmedlingen eller fått andra arbetsuppgifter. Samtidigt är den nya organisationen med fristående aktörer ännu inte på plats. Det ger Arbetsförmedlingen ett svårt utgångsläge för att hantera den utmaning som pandemin utgör. Det pågår för närvarande ett arbete med att återinsätta en del av lokalkontoren men det arbetet tar tid.²⁸

²⁶ Arbetsförmedlingen (2020) Förbereda för reformeringen av myndigheten Återrapport regleringsbrev 2020.

²⁷ I januari 2019 slöt Socialdemokraterna, Liberalerna, Centerpartiet och Miljöpartiet det så kallade januariavtalet. Ett antal punkter ingick i avtalet där reformeringen av Arbetsförmedlingen utgjorde en av punkterna.

²⁸ Arbetsförmedlingen (2020) Lägesbeskrivning Arbetsförmedlingens lokala närvaro 2020-06-15.

Svårare att genomföra kommunala arbetsmarknadsinsatser

Kommunala arbetsmarknadsinsatser är insatser till enskilda arbetssökande som kommunen anordnar och som syftar till att öka möjligheten till jobb. De anordnas och finansieras också ofta av kommunen.²⁹ Den ökande arbetslösheten under pandemin, i kombination med omorganiseringen av Arbetsförmedlingen, har gjort det svårare för kommunerna att genomföra dessa insatser. Många kommuner menar till exempel att de saknar verktyg för att hantera den ökade arbetslösheten.³⁰ En del kommuner anser också att samarbetet med Arbetsförmedlingen har försvårats och att kommunerna genomför arbetsuppgifter som egentligen är Arbetsförmedlingens ansvar.³¹ Personer som har varit arbetslösa länge påverkas mest av dessa utmaningar.³²

Ökade risker för personer i behov av stöd

Den kraftigt ökande arbetslösheten har negativa effekter på samhället i stort och särskilt på personer som förlorar sina arbeten. Personer som redan innan pandemin stod långt från arbetsmarknaden riskerar dock att påverkas mest när fler ska konkurrera om färre arbetstillfällen. Utan riktade satsningar på personer i långtidsarbetslöshet riskerar vägen tillbaka till arbete bli ännu längre till följd av pandemin. Personer nedsatt arbetsförmåga³³ som har behov av stödinsatser och anpassningar på arbetsplatsen står generellt långt från arbetsmarknaden, och behöver få del av sådana satsningar.

²⁹ För mer information om kommunala arbetsmarknadsinsatser, se exempelvis Ulmestig, Rikard (2020) Gränser och variationer –en studie om insatser inom kommunal arbetsmarknadspolitik.

³⁰ Länsstyrelsen Hallands län (2020) Rapportering 2 avseende uppdrag "Lägesbilder och åtgärder i kommunerna för att förebygga social problematik och utsatthet med anledning av covid-19".

³¹ SKR (2020) Kommunala perspektiv på arbetsmarknadspolitikerna 2020: redovisning av enkätundersökning.

³² SKR:s svar på MFD:s skriftliga frågor om kommuners och regioners erfarenheter av pandemins effekter inom ett antal områden, inkom den 15 december 2020.

³³ Nedsatt arbetsförmåga är en term som används av Arbetsförmedlingen för att bedöma en persons behov av stödinsatser.

Fler i långtidsarbetslöshet

Arbetslösheten och långtidsarbetslösheten för personer i behov av stöd var högre än för övrig befolkning redan innan pandemin³⁴ och har dessutom blivit fler under pandemin.³⁵ Kvinnor och män med funktionsnedsättning upplevde också redan innan pandemin diskriminering på arbetsmarknaden i större utsträckning än befolkningen i stort, vilket riskerar att innebära minskade möjligheter till anställning.^{36 37}

Långtidsarbetslöshet minskar också möjligheten till anställning. Anknytningen till arbetsmarknaden blir svagare ju längre en person är arbetslös och arbetsgivare är mindre benägna att anställa personer som varit arbetslösa länge. Den hårdare konkurrensen på arbetsmarknaden riskerar därför att innebära kraftigt minskade möjligheter till anställning för personer i behov av stöd.

Unga i särskilt svår situation

Unga män och kvinnor med funktionsnedsättning har sämre möjligheter att komma ut på arbetsmarknaden. Lågkonjunkturen gör det särskilt svårt för unga att komma in på arbetsmarknaden vilket kan ha långsiktiga effekter då möjligheterna till arbete minskar med ökad tid i arbetslöshet.³⁸ Att möjligheten har minskat för unga personer med nedsatt arbetsförmåga³⁹ att

³⁴ För mer se MFD (2021) Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2020 – del II. Statistik om förutsättningar och levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning.

³⁵ Ibid.

³⁶ IAF (2020) På väg till arbete. Berättelser från och statistik om arbetssökande.

³⁷ SCB (2019) Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning.

³⁸ MFD och Jämy (2019) Ekonomisk jämställdhet och kvinnor med funktionsnedsättning: en kartläggning av utmaningar för att nå det jämställdhetspolitiska målet; MUCF (2020) Coronakrisens konsekvenser för ungas långsiktiga möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden.

³⁹ Nedsatt arbetsförmåga är en term som används av Arbetsförmedlingen för att bedöma en persons behov av stödinsatser.

få aktivitetsersättning innebär ytterligare svårigheter.⁴⁰ Arbetsförmedlingen har samtidigt inte fullt ut de verktyg och resurser som behövs för att stötta de unga. Det gör det svårare för unga personer som bedömts ha nedsatt arbetsförmåga att få pröva sin arbetsförmåga.

Riktade satsningar behövs

Jämlikhetskommissionen menar att när arbetslösheten ökar behöver även budgeten för arbetsmarknadsinsatser göra det. Annars krävs prioriteringar och då finns risken att de som står längst från arbetsmarknaden först prioriteras ner.⁴¹ Tendensen att satsa mest på personer som står närmast arbetsmarknaden syns också under pågående pandemi.

Samtidigt är arbetsmarknadsinsatser som riktar sig till personer i långtidsarbetslöshet det som ger störst långsiktiga effekter under en lågkonjunktur. Det har framkommit genom forskning från tidigare kriser.⁴² Framöver behöver fler och tydligare insatser riktas till personer som står längst från arbetsmarknaden. Det gäller exempelvis personer som har varit arbetslösa länge och som är i behov av stöd på arbetsplatsen.

Arbetslöshet ökar risken för sämre socioekonomisk situation

Att inte ha ett arbete och en tryggad försörjning påverkar individers ekonomi och möjligheter till självbestämmande. Personer med funktionsnedsättning lever generellt i en ekonomiskt svårare situation

⁴⁰ ISF (2020) Variationen inom aktivitetsersättningen. En granskning av orsakerna bakom ökningen i andelen avslag inom aktivitetsersättningen vid nedsatt arbetsförmåga under 2017 och 2018.

⁴¹ Jämlikhetskommissionen (2020) En gemensam angelägenhet, SOU 2020:46, volym 2.

⁴² Calmfors, Lars, Forslund, Anders och Hemström, Maria (2002) Vad vet vi om den svenska arbetsmarknadspolitikens sysselsättningseffekter?

än befolkningen i stort.⁴³ Arbetslöshet och långvarig oro för ekonomin riskerar även att leda till olika stressymptom och psykisk ohälsa.⁴⁴

Färre stödinsatser när de behövs som mest

Det har blivit svårare att söka och få jobb under pandemin.⁴⁵ Det bekräftar personer med funktionsnedsättning i en webbenkät som MFD har genomfört i sin undersökningspanel. Av de närmare tvåhundra personer i MFD:s undersökningspanel som just nu är arbetssökande anger över hälften att deras situation som arbetssökande har försämrats under pandemin. Det handlar framförallt om att attityder och bemötande hos handläggare och arbetsgivare har försämrats samt att rekryteringsprocessen har blivit mindre tillgänglig under pandemin.⁴⁶

Nödvändiga stöd och insatser har blivit färre

Att vissa uppfattar rekryteringsprocessen som mindre tillgänglig kan bero på att Arbetsförmedlingen och kommunerna har behövt övergå till fler digitala möten med både arbetssökande och arbetsgivare under pandemin. Många yngre personer har dock uppfattat detta som positivt medan andra tycker att det är svårt. Vissa typer av möten är dessutom svåra att genomföra digitalt. Några exempel är möten med arbetsterapeuter för att identifiera rätt hjälpmedel, arbetsplatsbesök för att utvärdera arbetsmiljön och rådgivning till arbetsgivare.⁴⁷

Nödvändiga stöd och insatser för män och kvinnor med funktionsnedsättning har också blivit färre under pandemin. Särskilda stödpersoner för introduktions- och uppföljningsstöd (SIUS-konsulenter) ska ge stöd till

⁴³ För mer se MFD (2021) Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2020 – del II. Statistik om förutsättningar och levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning.

⁴⁴ Arbetsmiljöverket (2011) Kunskapsöversikt. Hälsokonsekvenser av arbetslöshet, personalneddragningar och arbetsbelastning relaterade till ekonomisk nedgång.

⁴⁵ Arbetsförmedlingen: <https://arbetsformedlingen.se/om-oss/press/pressmeddelanden?id=761E484DE64E1980>

⁴⁶ Enkät 31 till MFD:s undersökningspanel Rivkraft.

⁴⁷ Arbetsförmedlingen (2020) Säkerställa kompetens för ett fungerande stöd. Återrapport om stöd och insatser till personer med funktionsnedsättning.

personer med funktionsnedsättning, men en del av dem har fått nya arbetsuppgifter som en följd av pandemin och det ökade antalet inskrivna på Arbetsförmedlingen.⁴⁸ Vissa stödinsatser bedöms också behöva ske fysiskt på själva arbetsplatsen, vilket är svårt när många arbetar hemifrån.⁴⁹ Samtidigt som behoven av stödinsatser ökar har Arbetsförmedlingens stödinsatser till personer med funktionsnedsättning minskat. Insatserna har under perioden mars till december 2020 minskat med sju procent jämfört med samma period föregående år.⁵⁰

Arbetsplatsförlagda stödinsatser svårare att anordna

Arbetsmarknadsanställningar, praktik och arbetsplatsförlagt lärande har blivit svårare att anordna då många branscher har fått säga upp personal under 2020. Branscher som har påverkats starkt av pandemin är dessutom de branscher som brukar delta i Arbetsförmedlingens stödinsatser till personer med funktionsnedsättning. Det gäller exempelvis handel, turism och restaurang.⁵¹ När branscher säger upp eller varslar personal blir det också svårt för företagen att ta emot personer med funktionsnedsättning för praktik eller arbetsprövning.⁵²

Regeringen planerar och genomför många satsningar inom arbetsmarknadsområdet för att skapa arbetstillfällen och möjligheter till utbildning. De satsningar som nu görs på arbete behöver enligt MFD inriktas på personer som står längst från arbetsmarknaden för att minska risken att den vägen blir ännu längre. Särskilda satsningar kan också behövas för stöd och anpassningar på arbetsplatsen.

⁴⁸ SKR:s svar på MFD:s skriftliga frågor om kommuners och regioners erfarenheter av pandemins effekter inom ett antal områden, inkom den 15 december 2020.

⁴⁹ Intervju med utredare på Arbetsförmedlingen den 14 januari 2021 och med styrelseledamot för Utbildningsföretagen Competens den 12 januari 2021.

⁵⁰ Arbetsförmedlingens månadsstatistik.

⁵¹ Länsstyrelsen Hallands län (2020) Rapportering 2 avseende uppdrag "Lägesbilder och åtgärder i kommunerna för att förebygga social problematik och utsatthet med anledning av covid-19".

⁵² Intervju med styrelseledamot för Utbildningsföretagen Competens den 12 januari 2021.

Påskyndad digitalisering

Digitaliseringen har pågått under lång tid inom alla samhällsområden, inklusive de övriga tre fördjupningsområdena i den här rapporten. Pandemin har dessutom skyndat på den digitala utvecklingen. Digitaliseringen innebär många nya möjligheter, exempelvis inom artificiell intelligens. Den ställer också aktörer inför stora utmaningar, som att motverka en ökande digital exkludering.

Snabbare utveckling av nya tjänster

Med en snabb utveckling mot mer hemarbete, distansundervisning och uppmaningar om social distansering har pandemin gjort att digitala verktyg snabbt har ökat i betydelse. Önskemål om att kunna utföra fler tjänster digitalt har också påverkat utvecklingen av nya tjänster och användningsområden.

Pandemin har visat att offentliga och privata aktörer har förmågan att ställa om till att erbjuda fler digitala tjänster för att möta efterfrågan. I den omställningen har det också funnits behov av att lära av varandra. Exempel på ett initiativ för att möjliggöra ett sådant lärande är plattformen Digital vård och omsorg⁵³ som drivs av ett antal myndigheter, privata företag och branschorganisationer inom medicinteknik. På sidan samlas exempel på lösningar, checklistor och annan relevant kunskap som kommuner och organisationer kan använda sig av i den digitala transformationen av vård, omsorg och socialtjänst. Ett annat exempel är Skola Hemma, ett stöd för skolor i omställningen till digital undervisning som består av undervisningsunderlag, omvärldsbevakning och presentation av forskning.⁵⁴ Båda påminner om vikten av att tänka in tillgänglighet och inkludering i den digitala omställningen och innehåller stöd kopplat till behov hos personer med funktionsnedsättning.

⁵³ Se hemsidan <https://www.digitalvardochomsorg.se>

⁵⁴ Se hemsidan <https://www.skolahemma.se/>

Digitaliseringsgraden i offentlig sektor har varit ojämn

Målet för den svenska digitaliseringsstrategin är att Sverige ska bli bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter.⁵⁵ Det målet har blivit än mer aktuellt under pandemin när digitaliseringen ökar.

Samtidigt halkar Sverige efter i internationella jämförelser. Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) gör bedömningen att den gemensamma digitala infrastrukturen länge har varit eftersatt och att den digitala mognadsgraden i den offentliga förvaltningen är ojämn. DIGG lyfter fram behov av ett strategiskt ledarskap för att lyckas med strategins målsättningar, strukturer som stöttar målen samt ökad koordinering och samordning.⁵⁶ Det är rekommendationer som också delas av Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD).⁵⁷

När offentliga aktörer nu utvecklar nya digitala strukturer, arbetssätt och tjänster är möjligheterna goda att göra rätt från början. Det pågående utvecklingsarbetet bör därför utgå från tydliga krav på universell utformning och tillgänglighet för alla oavsett funktionsförmåga.

Ny lagstiftning bidrar till ökad tillgänglighet i digitala lösningar

I september 2020 trädde bestämmelser om offentliga aktörers webbplatser i full kraft genom lagen om tillgänglighet till digital offentlig service (2018:1937), även kallad DOS-lagen. Alla offentliga aktörers webbplatser ska nu leva upp till kraven på tillgänglighet och regelbundet publicera en tillgänglighetsredogörelse. DIGG är ansvarig för tillsynen av lagens krav.

Det är för tidigt att se alla effekter av lagen men den generella bilden från myndigheter, kommuner och regioner är att mycket arbete har gjorts. Hela 97 procent av alla nationella myndigheter har helt eller delvis utformat webbplatser, e-tjänster eller mobilapplikationer på ett tillgängligt sätt. Det

⁵⁵ Infrastrukturdepartementet: <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/digitaliseringsstrategin/>

⁵⁶ DIGG (2020) Sveriges digitala förvaltning 2020. En samlad analys och bedömning av digitaliseringen av den offentliga förvaltningen.

⁵⁷ OECD (2019) OECD Digital Government Studies, Digital Government Review of Sweden.

visar MFD:s aktörsuppföljning för 2020. Motsvarande siffra för 2019 var 93 procent. Webbplatser, e-tjänster och mobilapplikationer är helt eller delvis tillgängligt utformade hos 94 procent av regionerna och 90 procent av de svarande kommunerna.⁵⁸ Nu pågår ett fortsatt arbete med att implementera DOS-lagen och ansvariga aktörer är i behov av fortsatt stöd i den processen. Det kan exempelvis handla om konkreta tips på hur en webbplats blir tillgänglig fullt ut.

Artificiell intelligens ger både möjligheter och utmaningar

Utvecklingen inom artificiell intelligens (AI) går mycket snabbt och både privata och offentliga aktörer arbetar med nya användningsområden. E-hälsomyndighetens bedömning är att efterfrågan på AI-tjänster har ökat under pandemin på grund av de förändrade beteenden och anpassningar som pandemin har inneburit.⁵⁹

AI-tjänster kan bidra till ökad tillgänglighet för kvinnor och män med funktionsnedsättning. Exempel på tjänster som redan finns och som gynnar personer med funktionsnedsättning är automatisk textning, röstigenkänning och uppläst text. Med tanke på att svenska språket är ett litet språkområde tar utvecklingen av svenska tjänster längre tid, men det pågår arbete på bland annat Kungliga biblioteket och det nationella forsknings- och innovationscentret AI Sweden för att skynda på utvecklingen.⁶⁰

Parallellt med utvecklingen av AI-tjänster kan dock den ökade AI-användningen medföra risker för snedvridningseffekter och diskriminering. AI tenderar att lära sig rådande normer om hur något är eller ser ut och sedan reproducera och förstärka dessa. AI riskerar därmed att föra vidare och förstärka normer och

⁵⁸ Se MFD (2021) Uppföljning av myndigheter 2020: resultat och tabeller; MFD (2021) Uppföljning av regioner 2020: resultat och tabeller och MFD (2021) Uppföljning av kommuner 2020: resultat och tabeller.

⁵⁹ E-hälsomyndigheten (2020) Årsrapport 2020 – Pandemi och e-hälsa. Återrapportering enligt e-hälsomyndighetens regleringsbrev 2020 (S2020/05629/FS).

⁶⁰ Intervju med Love Börjesson, chef för KBLab på Kungliga biblioteket, den 15 december 2022.

strukturer som redan finns i samhället om exempelvis personer med funktionsnedsättning men även om andra personer.⁶¹

Det svenska forskningsinstitutet för innovation, RISE, har nyligen lanserat en AI-agenda för Sverige. Den innehåller förslag som syftar till att öka de positiva effekterna av AI-användningen samtidigt som riskerna minimeras.⁶² När utvecklingen av AI-tjänster fortsätter finns goda möjligheter att utforma tjänsterna så att alla kan använda dem. Enligt agendan behöver samtidigt risker med snedvridning uppmärksammas och motverkas.

Välfärdsteknik underlättar för verksamheter

Välfärdsteknik definieras som teknik som ska bidra till stöd för personer som har eller löper förhöjd risk att få en funktionsnedsättning. Exempel på tjänster är trygghetslarm och tillsyn på distans via kamera eller GPS-larm. I sin årsrapport för 2020 lyfter E-hälsomyndigheten fram att kommuner som redan hade infört välfärdsteknik före pandemin har haft stor nytta av den. Tjänster som redan fanns på plats har använts i större utsträckning under pandemin, både av personal och patienter eller brukare. Det är främst äldre personer som använder tekniken i större utsträckning än före pandemin. Myndigheten tror också att den vårdskuld som växer under pandemin kommer att kräva att hälso- och sjukvården arbetar mer effektivt, vilket kommer att öka användningen av välfärdsteknik ytterligare.⁶³

⁶¹ Walker, Meredith et al. (2019) Disability, Bias and AI.

⁶² RISE: <https://www.ri.se/sv/ai-agendan>

⁶³ E-hälsomyndigheten (2020) Årsrapport 2020 – Pandemi och e-hälsa. Återrapportering enligt e-hälsomyndighetens regleringsbrev 2020 (S2020/05629/FS).

Det digitala utanförskapet riskerar att växa

Samtidigt som digitaliseringen pågår finns det alltså ett digitalt utanförskap. Under 2020 publicerade Begripsam⁶⁴ och Post- och telestyrelsen (PTS) undersökningen *Svenskarna med funktionsnedsättning och internet 2019*. Resultaten visar att det digitala utanförskapet ofta etableras i ung ålder och tenderar att bli livslång.⁶⁵ Statistiska centralbyråns undersökning om levnadsförhållanden visar att andelen som inte använder internet är störst bland äldre, och blir större i högre åldrar.⁶⁶ Ansvariga aktörer hade alltså redan innan pandemin svårt att ge det stöd som krävs för att bryta det digitala utanförskapet. Risken för fler negativa konsekvenser av det digitala utanförskapet ökar under pandemin.

Det finns ett antal faktorer som offentliga aktörer behöver ta hänsyn till när de analyserar behov hos personer som befinner sig i digitalt utanförskap. Det handlar bland annat om att tjänsterna behöver vara mer användbara och tillgängligt utformade. Personer behöver också ha tillgång till tekniken och stöd att använda den samt ha råd att köpa tekniken.⁶⁷

Krav på e-legitimation och otillgängliga e-tjänster försvårar

I takt med att digitala tjänster utvecklas och att allt fler ärenden kräver e-legitimation, blir det allt svårare för personer som inte har e-legitimation att utföra tjänster. Riksförbundet FUB⁶⁸ uppger att en tredjedel av deras medlemmar med intellektuell funktionsnedsättning inte har något sätt att

⁶⁴ Begripsam är både en förening och ett företag, och arbetar med tillgänglighetsfrågor genom att bland annat genomföra tillgänglighetstester, utföra undersökningar och sprida kunskap.

⁶⁵ Begripsam och PTS (2020) *Svenskarna med funktionsnedsättning och internet 2019*.

⁶⁶ Se MFD (2021) *Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2020 – del II. Statistik om förutsättningar och levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning*.

⁶⁷ PTS (2021) *Digital omställning till följd av covid-19. Uppdrag att kartlägga och analysera erfarenheter och behov av åtgärder för att leva och verka digitalt i spåren av utbrottet av covid-19*.

⁶⁸ Riksförbundet FUB arbetar för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning eller intellektuell funktionsnedsättning.

identifiera sig med digitalt.⁶⁹ På flera håll pågår ett arbete för att fler ska kunna använda e-legitimation, bland annat genom att sådana tjänster blir mer tillgängligt utformade.⁷⁰

Många e-tjänster är heller inte utformade så att alla kan använda dem. Enligt en undersökning som PTS har genomfört framgår det att utvecklare av internetjänster inte utgår från särskilda behov hos personer med funktionsnedsättning när de utvecklar nya tjänster. Sammantaget menar PTS att otillgänglighet i många internetjänster, i kombination med avsaknad av e-legitimation, exkluderar människor från att genomföra nästan alla ärenden på internet eller telefon.⁷¹

En avhandling vid Linköpings universitet visar även att unga kvinnor och män som har en intellektuell funktionsnedsättning har en lägre digital delaktighet än andra unga. Avhandlingen lyfter fram att det behövs stöd från exempelvis kommuner för att komma tillrätta med detta och minska skillnaderna i digital delaktighet.⁷²

Fler vill och behöver stöd för att använda digitala tjänster

Resultatet från en av enkäterna till MFD:s undersökningspanel visar att fler vill kunna använda digitala tjänster. I enkäten anger 90 procent av de närmare 1 700 svaranden att de har använt någon digital tjänst under de senaste månaderna. Över 60 procent av de som har använt digitala tjänster har gjort det för att titta på föreläsningar och seminarier och nästan lika många för att hålla kontakt med familj och vänner. Det är ingen större skillnad i användningen av digitala tjänster mellan kvinnor och män.⁷³

⁶⁹ PTS (2021) Digital omställning till följd av covid-19. Uppdrag att kartlägga och analysera erfarenheter och behov av åtgärder för att leva och verka digitalt i spåren av utbrottet av covid-19.

⁷⁰ Digital vård och omsorg: <https://www.digitalvardochomsorg.se/hur-gor-vi-e-legitimation-anvandbart-for-fler/>

⁷¹ PTS (2021) Digital omställning till följd av covid-19. Uppdrag att kartlägga och analysera erfarenheter och behov av åtgärder för att leva och verka digitalt i spåren av utbrottet av covid-19.

⁷² Alfredsson Ågren, Kristin (2020) Internet use and digital participation in everyday life. Adolescents and young adults with intellectual disabilities.

⁷³ Enkät 31 till MFD:s undersökningspanel Rivkraft.

Över 40 procent av de svarande skulle vilja använda fler digitala tjänster om de fick möjlighet. I de öppna svaren framgår att de största hindren är låg digital kunskap hos användaren, att tjänsterna inte är tillgängligt utformade och att tjänsterna är för dyra. Något fler kvinnor än män anger att den digitala tekniken är för dyr.⁷⁴

Bilden bekräftas ytterligare av en enkät som Riksförbundet FUB har skickat ut till sina medlemmar. Enkäten visar att många som bor i LSS-boenden⁷⁵ helt har saknat möjlighet till digitala möten med anhöriga och vänner under pandemin. Detta beror på en kombination av bristande digital kompetens hos personalen samt avsaknad av wifi-uppkoppling på boendet.⁷⁶ Svaren ger därmed indikationer om vilket typ av stöd som behövs från offentliga aktörer för att minska det digitala utanförskapet.

Offentliga aktörer behöver ge stöd i hur tjänsterna ska användas

Att fler skulle använda digitala tjänster om de kunde visar också på behovet av stöd från offentliga aktörer. Först då kan möjligheterna med digitalisering och AI tillvaratas fullt ut. Det är ett behov som också framförs av funktionshindersorganisationerna. Organisationerna beskriver att de har gett mycket stöd till sina medlemmar under pandemin men att det har varit en utmaning då organisationerna själva också har kämpat med den digitala omställningen.⁷⁷

En hel del insatser sker för att öka den digitala kunskapen. Ett exempel på en insats på nationell nivå är PTS Digitalhjälp⁷⁸, som framförallt är utvecklad för äldre personer. Sveriges kommuner och regioner, SKR, beskriver också att det sker en rad insatser i kommuner runtom i landet. Ofta är insatserna kopplade till biblioteken. Under pandemin har dock

⁷⁴ Enkät 31 till MFD:s undersökningspanel Rivkraft.

⁷⁵ Lagen (1993:387) om stöd och service för vissa funktionshindrade.

⁷⁶ Riksförbundet FUB (2020) FUB:s rapport till coronakommissionen november 2020: En översikt av covid-19 pandemins konsekvenser för barn, unga och vuxna med intellektuella funktionsnedsättningar.

⁷⁷ Från MFD:s samråd med funktionshindersorganisationer den 1 december 2020.

⁷⁸ Digitalhjälp: <https://www.pts.se/digitalhjalpen>

många satsningar behövt ställas in.⁷⁹ Det riskerar att ytterligare öka det digitala utanförskapet.

Satsningar behöver ta alla behov i beaktande

Fler offentliga och privata aktörer har uppmärksammat det digitala utanförskapet under pandemin och genomfört satsningar för att minska det. PTS menar att de insatserna framförallt har fokuserat på äldres möjligheter att använda digitala tjänster. Insatserna fokuserar därmed främst på ökad digital kunskap.⁸⁰

Utöver utmaningarna för äldre personer har personer med funktionsnedsättning i digitalt utanförskap även andra behov som behöver beaktas. Till exempel kan tjänster vara svåra att använda eller otillgängligt utformade. Många har heller inte tillgång till tekniken och får inte det stöd de behöver för att kunna använda den. Dessutom har personer med funktionsnedsättning generellt sett en lägre disponibel inkomst än övrig befolkning och har därmed mer sällan råd med tekniken.

Dessutom präglas det digitala utanförskapet hos unga personer av särskilda utmaningar. För unga personer har digitala verktyg ofta en mycket stor plats i det sociala livet. Då finns risken att ett digitalt utanförskap får särskilt stora konsekvenser.⁸¹ En lägre medvetenhet om riskerna med digitala medier innebär också risker för barn och unga med funktionsnedsättning. Det är till exempel svårare för barn och unga med psykisk funktionsnedsättning att söla i information i sociala medier och risken att utsättas för trakasserier på internet var större redan före pandemin.⁸² Det är ytterligare en utmaning som kräver särskilda satsningar när digitaliseringen ökar och fler använder digitala verktyg.

⁷⁹ SKR:s svar på MFD:s skriftliga frågor om kommuners och regioners erfarenheter av pandemins effekter inom ett antal områden, inkom den 15 december 2020.

⁸⁰ PTS (2021) Digital omställning till följd av covid-19. Uppdrag att kartlägga och analysera erfarenheter och behov av åtgärder för att leva och verka digitalt spåren av utbrottet av covid-19.

⁸¹ Begripsam och PTS (2020) Svenskarna med funktionsnedsättning och internet 2019.

⁸² Medierådet (2019) Ungar & medier.

Risk för försämrade studieresultat

Den snabba digitala omställningen under pandemin har präglat utbildningssektorn i hög grad. Möjligheten för elever och studenter att använda digitala verktyg har haft stor betydelse för möjligheten att ta till sig den digitala undervisningen. En utmaning för skolhuvudmän och andra lärosäten har också varit hög frånvaro bland elever, studenter och personal.

Digital undervisning och hög frånvaro

Gymnasieskolor och vuxenutbildningar övergick helt till distansundervisning under den senare delen av våren 2020. Övergången genomfördes på kort tid vilket ställde stora krav på teknik, personal, elever och studenter. Det var svårt för gymnasielärarna att behålla samma kvalitet i undervisningen när lektionsplaneringar, innehåll och betygsgrundande moment snabbt anpassades till den digitala undervisningsformen.⁸³ Universitet och högskolor ser också att tekniskt kunnande hos undervisande personal har varit en utmaning i omställningen.⁸⁴ Anordnare inom yrkeshögskolan lyfter dessutom svårigheter att skapa god undervisningsdynamik i det digitala rummet.⁸⁵

Utmaningen för de undervisningsformer som inte gått över till digital undervisning har framförallt varit hög frånvaro av personal och elever. Det gäller huvudsakligen förskolor, grundskolor, grundsärskolor och gymnasiesärskolor. Lärare och elever har behövt vara hemma på grund av sjukdomssymptom och ibland isolerat sig då de själva eller anhöriga tillhör en riskgrupp. När ordinarie lärare är frånvarande förlorar skolan kontinuitet och kunskap om elevernas lärande. Elever som är frånvarande mycket

⁸³ Skolinspektionen (2020) Gymnasieskolors distansundervisning under covid19 pandemin: Skolinspektionens centrala iakttagelser efter intervjuer med rektorer.

⁸⁴ Från samråd med samordnare av särskilt pedagogiskt stöd inom universitet och högskola den 19 januari 2020.

⁸⁵ Från skriftligt underlag från Myndigheten för yrkeshögskolan den 18 december 2020.

missar undervisning som skolan sedan måste hjälpa dem att ta igen, samtidigt som den ordinarie undervisningen fortgår.⁸⁶

Svårare studiesituation för många

Personer med funktionsnedsättning hade redan innan pandemin en generellt lägre utbildningsnivå än befolkningen i stort. Studiesituationen för elever och studenter med funktionsnedsättning präglades av högre nivåer av stress jämfört med andra. Elever och studenter fick inte alltid det stöd och de anpassningar som de har rätt till.⁸⁷ Unga personer med funktionsnedsättning som har någon form av aktivitetsersättning är dessutom överrepresenterade bland unga vuxna som varken arbetar eller studerar.⁸⁸ Elever och studenter med funktionsnedsättning har därmed behov som skolan och andra lärosäten redan i vanliga fall har svårt att tillgodose. Tillsammans med de utmaningar som pandemin medför riskerar studiesituationen och studieresultatet att påverkas ännu mer.

Den digitala omställningen har haft både positiva och negativa konsekvenser. Alla skolformer som har gått över till digital undervisning vittnar om att studienärvaron för vissa elever och studenter har ökat. Studiesituationen förbättras också för elever och studenter med vissa typer av funktionsnedsättningar när studier sker hemifrån. Det gäller särskilt om undervisningen är inspelad och det finns möjlighet att pausa och repetera moment.⁸⁹

De negativa konsekvenserna handlar om att elever och studenter vittnar om avsaknad av sociala kontakter, sviktande studiemotivation och dålig studiemiljö. Det handlar också om bristande tillgång till teknik och svårigheter

⁸⁶ Skolverket (2020) Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet – delredovisning 2020.

⁸⁷ För mer se MFD (2021) Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2020 – del II. Statistik om förutsättningar och levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning.

⁸⁸ MUCF (2020) Lägesbild av systemhinder och strukturella utmaningar. Delrapport inom MUCF:s uppdrag rörande unga som varken arbetar eller studerar.

⁸⁹ Från skriftligt underlag från Myndigheten för yrkeshögskolan den 18 december 2020 och samråd med samordnare av särskilt pedagogiskt stöd inom universitet och högskola den 19 januari 2020.

att få hjälp av lärare.⁹⁰ Dessa konsekvenser riskerar att få en oproportionerligt stor påverkan på elever och studenter som redan mötte större utmaningar i studiesituationen och som var i behov av pedagogiskt stöd.

Krav på studiedisciplin och svårigheter att läsa ikapp vid frånvaro

Lärare, elever och studenter vittnar om att den digitala undervisningen har ställt höga krav på studiedisciplin och förmåga att strukturera sina studier. Vissa personer får det mycket svårt att hantera sådana krav. Det gäller särskilt elever och studenter med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning.⁹¹

Yrkeshögskolan har sett att undervisande personal har fått lägga ner mer tid på att stötta studenter i studieupplägg och planering.⁹² Inom högskolor och universitet har så kallad samverkansinlärning varit ett viktigt stöd under pandemin. Det går ut på att en mer senior student leder en studiecirkel för nya studenter och hjälper dem med instuderingsmetoder under svåra moment.⁹³

Kraven på studiedisciplin är höga för elever som har tvingats vara frånvarande mycket från undervisningen vilket också påverkar vissa elever och studenter mer. Det finns exempel på elever som har missat stora delar av vårens undervisning på grund av covid-19-relaterade symptom och på grund av att digital undervisning inte har varit tillgänglig i grundskolan. De har sedan förväntats att själva ta igen den förlorade studietiden.⁹⁴

⁹⁰ Skolinspektionen (2020) Gymnasieskolors utmaningar inför höstterminen 2020: Uppföljning utifrån samtal med 144 rektorer; Sveriges elevkårer (2020) Gymnasieelevers upplevelse av distansundervisning under coronakrisen. Undersökning bland Sveriges Elevkårers medlemmar april 2020.

⁹¹ Skolverket (2020) Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet – delredovisning 2020.

⁹² Från skriftligt underlag från Myndigheten för yrkeshögskolan den 18 december 2020.

⁹³ Från samråd med samordnare av särskilt pedagogiskt stöd inom universitet och högskola den 19 januari 2020.

⁹⁴ Underlag från Astma- och allergiförbundet inför samråd den 21 december 2020.

Alla elever tjänar på en viss förutsägbarhet i undervisningssituationen. För elever med vissa funktionsnedsättningar kan avvikelser från rutinerna innebära en mycket stor oro och svårigheter att genomföra studierna. Det kan till exempel vara när den ordinarie läraren blir ersatt av en vikarie. När undervisningen sker digitalt är det också svårare för lärarna att säkerställa att alla har tagit till sig undervisningen. Det är också svårare att identifiera elever och studenter som behöver mer stöd.⁹⁵

Pedagogiskt stöd har uteblivit

Pandemin har påverkat skolhuvudmännens och andra lärosätens möjligheter att tillhandahålla pedagogiskt stöd till de kvinnor och män, flickor och pojkar som behöver det. Detta försvårar elevernas och studenternas situation ytterligare.

Lärare i grund- och gymnasieskolan vittnar om att den digitala omställningen i vissa fall har gjort det lättare att nå elever med behov av särskilt stöd. Generellt anser lärarna dock att det har blivit svårare att tillhandahålla pedagogiskt stöd och att stödet till elever som behöver det generellt har försämrats.⁹⁶ Högskolor, universitet och yrkeshögskolan ser också att studenter med vissa funktionsnedsättningar får särskilt svårt när undervisningen blir digital. Det gäller framförallt studenter som behöver den personliga kontakten med undervisande personal för att kunna följa undervisningen.⁹⁷

Även den höga frånvaron bland lärare och elever har försvårat möjligheterna att tillhandahålla pedagogiskt stöd. Ibland har speciallärare och specialpedagoger behövt gå in som vikarier för ordinarie lärare. Det har gjort att de inte har kunnat fokusera på att stötta elever med särskilda behov i enlighet med sitt ordinarie uppdrag. Andra gånger har de själva varit

⁹⁵ Skolverket (2020) Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet: delredovisning augusti 2020.

⁹⁶ Skolinspektionen (2020) Skolhuvudmäns utmaningar och möjligheter under Corona-pandemin. Kartläggning med särskilt fokus på stöd till elever i grundskolan, baserad på intervjuer med 106 huvudmän.

⁹⁷ Från skriftligt underlag från Myndigheten för yrkeshögskolan den 18 december 2020 och samråd med samordnare av särskilt pedagogiskt stöd inom universitet och högskola den 19 januari 2020.

frånvarande på grund av sjukdom och externa vikarier har saknat den kunskap som krävs för att stötta eleverna.⁹⁸

Svårare för de flesta

Funktionshindersorganisationer bekräftar att stödet i skolan till elever och studenter som behöver det har minskat under pandemin. I en enkät från Funktionsrätt Sverige till personer med funktionsnedsättning vittnar de som studerar själva eller har barn som studerar, om uteblivet stöd och att de lär sig mindre.⁹⁹ Medlemmar från Riksförbundet Attention beskriver att vårdnadshavare behöver stötta barnen i deras studier när stödet i skolan uteblir men att de saknar resurser för det.¹⁰⁰ Riksförbundet FUB lyfter att vissa gymnasiesärskolor och komvux som särskild utbildning har haft stängt under våren. På grund av bristande digital kompetens hos elever och studenter har distansundervisning varit mycket svårt.¹⁰¹

Resultatet i en enkät till MFD:s undersökningspanel speglar organisationernas bild. Vissa svaranden beskriver att deras studiesituation har förbättrats då de har fått möjlighet till större fokus vid hemmastudier. De flesta beskriver dock att de, eller deras barn, inte får det stöd och de anpassningar som de har rätt till. Föräldrar beskriver också att kunskapsutvecklingen hos barnen har avstannat då lärare och specialpedagoger har ställt in uppföljningsmöten.¹⁰²

Riktade satsningar behövs

Eftersom barn och unga inte har haft samma förutsättningar för sitt lärande under pandemin har regeringen infört och förlängt flera undantag från

⁹⁸ Skolverket (2020) Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet – delredovisning 2020.

⁹⁹ Funktionsrätt Sverige (2020) Kommentarer till Funktionsrätt Sveriges Novusenkät om våra medlemsgruppers upplevelser under Corona-pandemin.

¹⁰⁰ Riksförbundet Attention (2020) "Rutinerna slås sönder och plötsligt står vi helt utan stöd". En undersökning om hur covid-19 påverkar situationen för personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) och deras anhöriga.

¹⁰¹ Riksförbundet FUB (2020) Rapport till coronakommissionen, november 2020. En översikt av covid-19 pandemins konsekvenser för barn, unga och vuxna med intellektuella funktionsnedsättningar.

¹⁰² Enkät 30 till MFD:s undersökningspanel Rivkraft.

skollagen. Skolhuvudmän har nu möjlighet att organisera undervisningen på andra tider och på andra sätt än vad skollagen normalt medger.¹⁰³

Regeringen har också varit tydlig med att elever som behöver närundervisning för att kunna ta till sig undervisningen ska få det.¹⁰⁴ Det är en viktig lärdom från pandemins tidiga skeden då det snabbt framkom att det blev svårt att utforma den digitala undervisningen så att den möter alla elevers förutsättningar och behov.

Behovet av ytterligare insatser och resurser inom utbildningsområdet finns dock kvar, särskilt för elever och studenter med funktionsnedsättning i behov av stöd. Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) identifierar ett antal insatser som kan genomföras på kort och lång sikt. Det inkluderar specialpedagogisk rådgivning och utökad statsbidrag med kompensatorisk inriktning, utökad stöd till elevhälsan samt ytterligare stöd till vuxenutbildningen. SPSM nämner också personer som har symptom under lång tid efter genomgången covid-19-sjukdom, så kallad långtids-covid. Det kan innebära en funktionsnedsättning under lång tid framöver och personer kan också vara i behov av olika typer av stöd och insatser från utbildningssektorn.¹⁰⁵

De satsningar som regeringen genomför behöver särskilt nå de som behöver dem mest, däribland elever och studenter med funktionsnedsättning. I dag samlas inte statistik in om studieresultat kopplat till funktionsnedsättning.

Konsekvenser av pandemin pekar återigen på vikten av den typen av statistik för att kunna utvärdera resultatet av genomförda insatser. Statistiken behövs också för att kunna identifiera behov och sätta in ytterligare stöd och insatser där behoven är som störst.

¹⁰³ Utbildningsdepartementet:

<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2021/02/tillfalliga-regler-for-skolor-forlans-for-att-ge-larare-och-elever-tid-till-undervisning/>

¹⁰⁴ Utbildningsdepartementet:

<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2021/01/hogstadieskolor-far-mojlighet-till-fjarr--eller-distansundervisning-for-att-undvika-trangsel-och-minskasmittspridningen/>

¹⁰⁵ SPSM (2021) Brev till Utbildningsdepartementet: Förslag till satsningar på specialpedagogiskt stöd med anledning av pandemin.

Stora effekter på vård, stöd och välfärdstjänster

Digitalisering, personalfrånvaro och vård av ett stort antal sjuka i covid-19 har påverkat verksamheter inom vård och stöd. Det har satt stor press på sjukvården i regionerna men även den del av vård och stöd som kommunerna ansvarar för har påverkats. Omprioriteringar har behövt göras vilket riskerar att få en särskilt negativ effekt för kvinnor och män, flickor och pojkar med många vårdkontakter.

Omprioriteringar inom vård och stöd

Ansvariga aktörer har behövt göra prioriteringar under pandemin och därför har de skjutit upp många vårdinsatser som inte har varit brådskande. Aktörerna har också ställt in eller förändrat sin verksamhet för att minska risken för smittspridning.

Vårdskulden ökar

I en rapport från november 2020 konstaterar SKR att det har funnits en stor flexibilitet i vården och att merparten av vården har kunnat utföras, pandemin till trots.¹⁰⁶ Många digitala tjänster inom vården har också haft stor betydelse och använts på nya sätt. Det gäller exempelvis 1177.se och e-tjänster för både bokning av provtagning och förmedling av provsvar.¹⁰⁷

Smittspridningen fortsätter dock att vara omfattande i början av 2021 och pressen på sjukvården är fortsatt mycket hård. Aktörer fortsätter därför att skjuta upp vård, vilket bidrar till att öka på vårdskulden. Inspektionen för vård och omsorg (IVO) har beslutat att inleda dialogsamtal med regionerna med anledning av den inställda vården. Myndigheten genomför också en

¹⁰⁶ SKR (2020) Pandemin och hälso- och sjukvården. Läget och utvecklingen i hälso- och sjukvården med anledning av covid-19.

¹⁰⁷ E-hälsomyndigheten (2020) Årsrapport 2020 – Pandemi och e-hälsa. Åtterrapporering enligt e-hälsomyndighetens regleringsbrev 2020 (S2020/05629/FS).

särskild tillsyn av cancersjukvården på grund av de patientsäkerhetsrisker som uppskjuten vård innebär.¹⁰⁸

Vissa vårdbesök och andra insatser har ställts in eller skjutits upp

Vårdbesök och andra insatser har också ställts in under pandemin. I MFD:s undersökningspanel anger över 60 procent av de närmare 1 700 svarande att minst en vårdinsats har ställts in eller skjutits upp under pandemin. För en knapp fjärdedel av de svarande har det skett flera gånger. Den vanligaste anledningen är att vården har ställt in insatserna som en försiktighetsåtgärd med anledning av pandemin.¹⁰⁹

Över hälften av de drygt 300 svarande som har LSS-insatser uppger att insatser har ställts in en eller flera gånger. Det har framförallt skett som en försiktighetsåtgärd med tanke på pandemin men även personalbrist har varit en vanlig anledning.¹¹⁰

Många av Riksförbundet FUB:s medlemmar uppger att daglig verksamhet har varit stängd samt att insatser som kontaktperson, ledsagning och korttidsvistelse har ställts in. FUB menar också att problemen kvarstår. En enkät till FUB:s medlemmar visar att personer som har kunnat arbeta kvar på sin dagliga verksamhet mår bättre än personer som inte har kunnat göra det. Nästan en tredjedel av de svarande uppger att de inte gör någonting utanför bostaden under pandemin.¹¹¹ Statistik från IVO visar att antalet ej verkställda beslut ökade med nästan 70 procent under 2020 jämfört med föregående år. Enligt IVO:s beräkning var åtminstone 60 procent av dessa ej verkställda beslut relaterade till pandemin och att majoriteten handlade om

¹⁰⁸ IVO (2021) Vad har IVO sett 2020? Iakttagelser och slutsatser om vårdens och omsorgens brister för verksamhetsåret 2020.

¹⁰⁹ Enkät 31 till MFD:s undersökningspanel Rivkraft.

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Riksförbundet FUB (2020) FUB:s rapport till coronakommissionen november 2020: En översikt av covid-19 pandemins konsekvenser för barn, unga och vuxna med intellektuella funktionsnedsättningar.

inställd dagverksamhet i enlighet med SoL eller LSS.¹¹² Det är en tydlig indikation på att insatser har ställts in under pandemin.

Även för barn och unga har vård- och stödinsatser ställts in. I MFD:s enkät till ungdomar med funktionsnedsättning svarade 65 procent av de över 250 svarande att någon vård- eller stödinsats har ställts in under pandemin. Närmare 40 procent av de svarande angav att insatser har ställts in flera gånger. I de öppna svaren beskriver de svarande framförallt att de inte har kunnat ägna sig åt den fysiska eller psykiska träning som de behöver för att må bättre. Kombinerat med en ökad ensamhet och svårigheter att träffa vården i ett format som fungerar har det lett till ett sämre fysiskt och psykiskt mående för de svarande.¹¹³

MFD:s enkät till föräldrar till barn med funktionsnedsättning besvarades av nästan 700 personer. Insatser hade ställts in för 63 procent av de svarandes barn och för närmare hälften av de barnen hade insatser ställts in flera gånger. Insatser riktade till föräldrarna hade också ställts in för cirka en tredjedel av de svarande. Det gällde exempelvis föräldrautbildningar och stödsamtal.¹¹⁴

Förändrad kommunal verksamhet

Kommunerna har också behövt göra prioriteringar som har inneburit uppskjutna eller inställda insatser. Smittspridning i äldreboenden har varit en central utmaning och mycket fokus har legat på att förhindra den. De mer långsiktiga konsekvenserna av pandemin och social isolering kan beskrivas i detalj först på längre sikt. Redan tidigt lyfte dock Folkhälsomyndigheten fram att pandemin riskerar att få negativa konsekvenser för folkhälsan i stort. I uppdraget till Coronakommissionen beskriver även regeringen att den sociala distanseringen i samhället har lett till ökad psykisk ohälsa,

¹¹² IVO (2021) Vad har IVO sett 2020? Iakttagelser och slutsatser om vårdens och omsorgens brister för verksamhetsåret 2020.

¹¹³ MFD:s ungdomsenkät till unga (16–24 år) med funktionsnedsättning. Enkäten besvarades av 253 personer den 19 september 2020 och den 7 december 2020.

¹¹⁴ MFD: föräldraenkät till föräldrar till barn med funktionsnedsättning (äldrarna 0–18 år). Enkäten besvarades av 694 personer mellan den 19 september 2020 och 7 december 2020.

ensamhet och minskad fysisk aktivitet generellt och särskilt för äldre personer och personer med funktionsnedsättning.¹¹⁵

Den ensamhet och isolering som pandemin har inneburit för många människor kan få allvarliga konsekvenser för den psykiska hälsan. Ensamhet under längre perioder kan exempelvis leda till känslor av övergivenhet, otrygghet och nedstämdhet, vilket i värsta fall kan leda till exempelvis kronisk ångest.¹¹⁶

Taxinäringen har det svårt och många undviker färdtjänst

Färdtjänsten har gjort Anpassningar för att minska risken för smittspridning. Många regioner har exempelvis slutat med samåkning och tillåter inte längre att passagerare sitter i framsätet. Det finns tecken på att färdtjänstresandet har minskat under pandemin men osäkerheten i statistiken är fortfarande stor.¹¹⁷

Personer med funktionsnedsättning undviker att resa med färdtjänst på grund av risken för smitta och det bidrar till en större isolering.¹¹⁸ Under pandemin har taxiresandet minskat vilket försvårar för taxibranschen. Svenska taxiförbundet säger att antalet taxibilar har minskat med tio procent under pandemin.¹¹⁹ Trafikanalys ser att omsättningen i branschen har gått ner med 48 procent under mars till oktober 2020 jämfört med samma period föregående år.¹²⁰ Eftersom färdtjänst är beroende av en fungerande taxinäring kan det ha långsiktig påverkan på möjligheten till färdtjänst och därmed på delaktigheten i samhället för personer som främst använder färdtjänst.

¹¹⁵ Regeringens direktiv 2020:74 "Utvärdering av åtgärderna för att hantera utbrottet av det virus som orsakar sjukdomen covid-19"

¹¹⁶ Se mer om ensamhet och psykisk ohälsa hos exempelvis 1177.se

¹¹⁷ Trafikanalys (2020) Resmönster under coronapandemins första halvår.

¹¹⁸ Enkät 30 och 31 från MFD:s undersökningspanel Rivkraft.

¹¹⁹ Taxiförbundet: <https://www.taxiforbundet.se/i-grevens-tid-kommer-stod-till-enskilda-foretag/>

¹²⁰ Trafikanalys: <https://www.trafa.se/etiketter/transportovergripande/annat-kring-transporter-9463/>

Isoleringen och ensamheten ökar

Andelen ensamhushåll är större bland personer med funktionsnedsättning än i befolkningen i stort. Redan före pandemin upplevde personer med funktionsnedsättning i högre grad ensamhet och att de saknar familj och nära vänner jämfört med övrig befolkning.¹²¹ Med ett sämre utgångsläge finns det risk för fler negativa effekter av pandemin. Redan tidigt under coronapandemin rapporterade kommuner om en försämring av den psykiska hälsan bland personer med funktionsnedsättning.¹²²

När insatser ställs in minskar möjligheterna för kvinnor och män med funktionsnedsättning att bryta sin isolering. Personer med funktionsnedsättning tillhör också i större utsträckning riskgrupper som har behövt isolera sig.¹²³ Funktionshindersorganisationer har framhållit att behovet av sociala aktiviteter och att få träffas på olika sätt är stort bland medlemmarna.¹²⁴

Större isolering för barn och unga

Risken för isolering gäller även barn och unga med funktionsnedsättning. Både MUCF och MFD har redan tidigare beskrivit att barn och unga med funktionsnedsättning har sämre tillgång till fritidsaktiviteter.¹²⁵ I en enkät som MFD genomförde med unga med funktionsnedsättning uppger 94 procent av de över 250 svarande att de känner en starkare oro under

121 För detaljer se MFD (2021) Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2020 – del II. Statistik om förutsättningar och levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning.

122 Länsstyrelsen Hallands län (2020) Rapportering 2 avseende uppdrag "Lägesbilder och åtgärder i kommunerna för att förebygga social problematik och utsatthet med anledning av covid-19".

123 För information om riskgrupper, se exempelvis <https://www.socialstyrelsen.se/coronavirus-covid-19/socialstyrelsens-roll-och-uppdrag/>

124 Exempelvis från samråd med funktionshindersorganisationer den 1 december 2020.

125 Se MUCF (2020) Ung idag 2020. Ungas rätt till en meningsfull framtid – tillgång, trygghet och hinder och MFD (2020) Aktiv fritid. Redovisning av ett regeringsuppdrag om att kartlägga lokala och regionala satsningar samt tillgången till fritidshjälpmedel.

pandemin. Nästan 60 procent uppger att de känner sig mer ensamma och nästan hälften oroar sig för att de inte kan delta i samhället som de vill. I de öppna svaren beskriver många svarande en ökad ensamhet samt större oro för sig själv och sina nära. Många beskriver också att bristen på återkommande rutiner i vardagen har förstärkt deras oro och gjort att de mår sämre.¹²⁶

Hälften av de 700 föräldrar till barn med funktionsnedsättning som har svarat på MFD:s föräldraenkät anger också att de har oroat sig för sina barns psykiska välmående under pandemin. Det handlar exempelvis om oro för konsekvenserna då barnets insatser ställts in och att barnen exempelvis backar i sin sociala utveckling.¹²⁷

Svårigheter att hantera information och rekommendationer

Svårigheter att sälla i information och rekommendationer under pandemin kan försvåra situationen ytterligare. Professioner som är i kontakt med föräldrar med kognitiv funktionsnedsättning¹²⁸ ser att familjerna har stort behov av stöd för att kunna följa rekommendationer.

Professionen ser också att möjligheterna att aktivera sig minskar för föräldrar med kognitiv funktionsnedsättning och deras barn, när ordinarie aktiviteter ställs in. Professionen ser att förskolan bör vara förberedd på att ta emot barn som har levt mycket isolerade under pandemin. Det kan vara så att dessa barn inte har träffat några andra barn än eventuella syskon och inga andra vuxna än föräldrarna under en lång tid.¹²⁹

¹²⁶ MFD:s ungdomsenkät till unga (16–24 år) med funktionsnedsättning. Enkäten besvarades av 253 personer mellan den 19 september 2020 och den 7 december 2020.

¹²⁷ MFD:s föräldraenkät till föräldrar till barn med funktionsnedsättning (åldrarna 0–18 år). Enkäten besvarades av 694 personer mellan den 19 september 2020 och den 7 december 2020.

¹²⁸ Kognitiv funktionsnedsättning används som samlingsnamn för målgruppen, som är föräldrar med intellektuell funktionsnedsättning, förvärvad hjärnskada eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

¹²⁹ Från samråd organiserat av SUF-Kunskapscentrum i Uppsala den 20 januari 2021. Deltagare från lokala SUF-grupper. SUF står för samverkan, utveckling, föräldraskap. I de lokala SUF-grupperna ingår yrkesverksamma från exempelvis

Större konsekvenser för personer med omfattande stödbehov

När hårda prioriteringar behöver göras inom vård och stöd påverkas vuxna och barn med omfattande stöd- och vårdbehov allra mest. Personer i behov av fysiskt stöd påverkas också särskilt mycket av avståndskapande åtgärder som syftar till att minska smittspridningen. Därför behöver generella åtgärder för att motverka smittspridning kompletteras med fler individuella bedömningar.

Äldre- och funktionshindersverksamhet har påverkats

Äldre- och funktionshindersverksamheten har påverkats mest av pandemin, enligt SKR:s ekonomirapport. En hög sjukfrånvaro har ökat behoven av personal och stora ansträngningar har krävts för att klara bemanningen. Dessutom har kommunerna merkostnader för lokaler, ett utökat antal korttidsplatser och för skyddsutrustning.¹³⁰

Enligt en sammanställning från länsstyrelserna har kommuner tvingats till prioriteringar som har inneburit inställda eller uppskjutna insatser.¹³¹ Exempel på verksamheter som har ställts in är daglig verksamhet, korttidsboende och sociala träffpunkter. Även civilsamhället har ställt in insatser vilket gör konsekvenserna ännu större. I vilken omfattning insatser har påverkats har varierat stort mellan kommuner.¹³²

Under sommaren 2020 var det även flera kommuner som, trots gällande lagstiftning, valde att inte tillhandahålla hemtjänst till personer som vistades i kommunen tillfälligt. Beslutet motiverades med att pandemin orsakat en

socialtjänst, mödrahälsovård, barnhälsovård, förskola, skola, habilitering, omsorg, psykiatri samt personal från SUF-Kunskapscentrum.

¹³⁰ SKR (2020) Ekonomirapporten oktober 2020. Om kommunernas och regionernas ekonomi.

¹³¹ Insatser i enlighet med Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade och Socialtjänstlagen (2001:453)

¹³² Länsstyrelsen Hallands län (2020) Rapportering 2 avseende uppdrag "Lägesbilder och åtgärder i kommunerna för att förebygga social problematik och utsatthet med anledning av covid-19".

alltför hög arbetsbelastning.¹³³ Det finns en risk att den typen av försämringar som aktörer, i det här fallet kommuner, tillfälligt har infört för att hantera pandemin blir permanenta om de inte bevakas. Det kan exempelvis innebära att personer i behov av hemtjänst inte kan resa fritt inom landet och få det stöd de behöver.

Svårt att veta de långsiktiga effekterna av omprioriteringar

Även andra omprioriteringar inom sjukvården har påverkat personer med funktionsnedsättning. Exempelvis finns det exempel på att människor i behov av en viss typ av medicin har fått andra mediciner än vanligt under pandemin, vilket kan öka risken för biverkningar och försvåra det dagliga livet och studier med mera.¹³⁴ Sambanden är komplexa och det är svårt att redan nu veta vilka effekterna har varit och därmed vilka eventuella insatser som är nödvändiga på kort och längre sikt.

Vissa personer är mer beroende av fysiskt stöd

Personer som är mer beroende av fysiskt stöd eller fysisk kontakt riskerar att påverkas allra mest av pandemin. Det gäller stöd som exempelvis assistans, ledsagning och tolktjänst. Den typen av fysiskt stöd är inte förenligt med rekommendationer om distansering och isolering. Personer i behov av sådant stöd riskerar därför att hamna i en situation där valet står mellan att exponera sig för eventuell smitta eller att tacka nej till nödvändiga besök av assistenter eller i sjukvården. I andra fall har enskilda också nekats hjälp eller stöd med hänvisning till allmänna rekommendationer för att minska risken för smittspridning.¹³⁵ Ett exempel är kvinnor och män med dövblindhet som har blivit nekade tolk i taktilt teckenspråk¹³⁶ med

¹³³ Från samråd med funktionshindersorganisationer den 1 december 2020.

Se även Expressen: <https://www.expressen.se/gt/debatt-gt/kommuner-far-inte-neka-hemtjanst-for-sommarbor/>

¹³⁴ Från MFD:s samråd med funktionshindersorganisationer den 1 december 2020.

¹³⁵ Enkät 31 till MFD:s undersökningspanel Rivkraft; MFD:s ungdomsenkät till unga (16–24 år) med funktionsnedsättning. Enkäten besvarades av 253 personer den 19 september 2020 och 7 december 2020; MFD:s föräldraenkät till föräldrar till barn med funktionsnedsättning (åldrarna 0–18 år). Enkäten besvarades av 694 personer mellan den 19 september 2020 och den 7 december 2020.

¹³⁶ Att använda taktilt teckenspråk innebär att den dövblinde kommunicerar teckenspråket med känseln, till exempel med händerna.

hänvisning till risk för smittspridning. Istället har distanstolkning erbjudits. Utan tolk på plats riskerar personer med dövblindhet att bli nästan helt isolerade om det inte finns någon annan i personens närhet som kan hjälpa till.¹³⁷

Behov av individuella bedömningar

En lärdom under pandemin är att regler och åtgärder får olika stora konsekvenser för olika individer, beroende på levnadssituation och behov. Det gäller exempelvis personer i behov av fysiskt stöd. Allmänna regler och åtgärder behöver därför kompletteras med individuella bedömningar.

Det fysiska mötet är exempelvis nödvändigt för föräldrar med kognitiv funktionsnedsättning¹³⁸ och deras barn. Föräldrarna och barnen är i stort behov av möten med verksamheter som socialtjänst, habilitering eller barnhälsovård. Det kan dock vara svårt att ordna digitala möten med föräldrar som saknar kunskap om digitala verktyg eller tillgång till teknik. Även i de fall där mötet går att ordna digitalt är det svårt att använda de kommunikativa verktyg som personalen annars brukar använda i mötet, såsom bilder och dockor.¹³⁹

I vissa kommuner och verksamheter har det varit möjligt att göra individuella bedömningar och erbjuda fysiska möten i enskilda fall. I andra kommuner har det inte tillåtits med hänvisning till risken för smittspridning. Konsekvensen av det blir, enligt professionen, att familjer saknar nödvändigt stöd, vilket ökar risken för psykisk ohälsa i hela familjen.¹⁴⁰

¹³⁷ Från MFD:s kunskapsråd den 19 november 2020. Kunskapsrådet består av representanter från civilsamhället, näringsliv och vetenskapliga organisationer. Det bidrar med kunskaper och erfarenheter inom funktionshindersområdet.

¹³⁸ Kognitiv funktionsnedsättning används som samlingsnamn för målgruppen, som är föräldrar med intellektuell funktionsnedsättning, förvärvad hjärnskada eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

¹³⁹ Från samråd organiserat av SUF-Kunskapscentrum i Uppsala den 20 januari 2021. Deltagare från lokala SUF-grupper. SUF står för samverkan, utveckling, föräldraskap. I de lokala SUF-grupperna ingår yrkesverksamma från exempelvis socialtjänst, mödrahälsovård, barnhälsovård, förskola, skola, habilitering, omsorg, psykiatri samt personal från SUF-Kunskapscentrum.

¹⁴⁰ Ibid.

Referenser

Alfredsson Ågren, Kristin (2020) Internet use and digital participation in everyday life. Adolescents and young adults with intellectual disabilities. Linköpings universitet

Arbetsförmedlingen (2020) Förbereda för reformeringen av myndigheten Återrapport regleringsbrev 2020

Arbetsförmedlingen (2020) Lägesbeskrivning Arbetsförmedlingens lokala närvaro 2020-06-15

Arbetsförmedlingen (2020) Säkerställa kompetens för ett fungerande stöd. Återrapport om stöd och insatser till personer med funktionsnedsättning

Arbetsmiljöverket (2011) Kunskapsöversikt. Hälsokonsekvenser av arbetslöshet, personalneddragningar och arbetsbelastning relaterade till ekonomisk nedgång

Bartelink V, Tynelius P, Walander A, Burström B, Ponce de Leon A, Nederby Öhd J, Hergens MP, Lager A. (2020) Socioekonomiska faktorer och covid-19 i Stockholms län. November 2020. Stockholm: Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, Region Stockholm. Rapport 2020:10

Begripsam och PTS (2020) Svenskarna med funktionsnedsättning och internet 2019

Brå (2020) Fortsatta indikationer på konsekvenser av pandemin i Brås preliminära statistik över anmälda brott i november 2020

Calmfors, Lars, Forslund, Anders och Hemström, Maria (2002) Vad vet vi om den svenska arbetsmarknadspolitiken sysselsättningseffekter? IFAU rapport 2002:8

DIGG (2020) Sveriges digitala förvaltning 2020. En samlad analys och bedömning av digitaliseringen av den offentliga förvaltningen

E-hälsomyndigheten (2020) Årsrapport 2020 – Pandemi och e-hälsa. Återrapportering enligt e-hälsomyndighetens regleringsbrev 2020 (S2020/05629/FS)

Funktionsrätt Sverige (2020) Kommentarer till Funktionsrätt Sveriges
Novusenkät om våra medlemsgruppers upplevelser under Corona-pandemin

Grander, Martin & Tapio Salonen (2020) Ökad ojämlikhet i boendet i
spåren av coronapandemin. Externa perspektiv, segregation och covid-19.
Artikelserie, del 2. DELMOS

IAF (2020) På väg till arbete. Berättelser från och statistik om
arbetssökande

ISF (2020) Variationen inom aktivitetsersättningen. En granskning av
orsakerna bakom ökningen i andelen avslag inom aktivitetsersättningen vid
nedsatt arbetsförmåga under 2017 och 2018. Rapport 2020:9

IVO (2021) Vad har IVO sett 2020? Iakttagelser och slutsatser om vårdens
och omsorgens brister för verksamhetsåret 2020

Jämlikhetskommissionen (2020) En gemensam angelägenhet, volym 2.
SOU 2020:46

Länsstyrelserna (2020) Covid-19:s påverkan på samhällets skyddsvärden

Länsstyrelsen Hallands län (2020) Rapportering 2 avseende uppdrag
”Lägesbilder och åtgärder i kommunerna för att förebygga social
problematik och utsatthet med anledning av covid-19”

Medierådet (2019) Ungar & medier 2019

Medierådet (2019) Föräldrar & medier 2019

MFD (2020) Aktiv fritid. Redovisning av ett regeringsuppdrag om att
kartlägga lokala och regionala satsningar samt tillgången till
fritidshjälpmedel

MFD (2021) Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2020 – del II.
Statistik om förutsättningar och levnadsvillkor för personer med
funktionsnedsättning

MFD (2017) Mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning.
Utvecklingsområden till den nationella strategin för att förebygga och
bekämpa mäns våld mot kvinnor

MFD (2021) Uppföljning av myndigheter 2020: resultat och tabeller

MFD (2021) Uppföljning av regioner 2020: resultat och tabeller

MFD (2021) Uppföljning av kommuner 2020: resultat och tabeller

MFD och Jämy (2019) Ekonomisk jämställdhet och kvinnor med funktionsnedsättning: en kartläggning av utmaningar för att nå det jämställdhetspolitiska målet

MUCF (2020) Coronakrisens konsekvenser för det civila samhället. Lägesbild oktober 2020

MUCF (2020) Lägesbild av systemhinder och strukturella utmaningar. Delrapport inom MUCF:s uppdrag rörande unga som varken arbetar eller studerar

MUCF (2020) Ung idag 2020. Ungas rätt till en meningsfull framtid – tillgång, trygghet och hinder

OECD (2019) OECD Digital Government Studies, Digital Government Review of Sweden. Towards a Data-driven Public Sector

PTS (2021) Digital omställning till följd av covid-19. Uppdrag att kartlägga och analysera erfarenheter och behov av åtgärder för att leva och verka digitalt i spåren av utbrottet av covid-19

Riksförbundet Attention (2020) ”Rutinerna slås sönder och plötsligt står vi helt utan stöd”. En undersökning om hur Covid-19 påverkar situationen för personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) och deras anhöriga

Riksförbundet FUB (2020) FUB:s rapport till coronakommissionen, november 2020. En översikt av covid-19 pandemins konsekvenser för barn, unga och vuxna med intellektuella funktionsnedsättningar

SCB (2020) Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2019

Skolinspektionen (2020) Gymnasieskolors utmaningar inför höstterminen 2020: Uppföljning utifrån samtal med 144 rektorer

Skolinspektionen (2020) Gymnasieskolors distansundervisning under covid19 pandemin: Skolinspektionens centrala iakttagelser efter intervjuer med rektorer

Skolinspektionen (2020) Skolhuvudmäns utmaningar och möjligheter under Corona-pandemin. Kartläggning med särskilt fokus på stöd till elever i grundskolan, baserad på intervjuer med 106 huvudmän

Skolverket (2020) Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet – delredovisning 2020

SKR (2020) Kommunala perspektiv på arbetsmarknadspolitiken 2020: redovisning av enkätundersökning

SKR (2020) Ekonomirapporten oktober 2020. Om kommunernas och regionernas ekonomi

SKR (2020) Pandemin och hälso- och sjukvården. Läget och utvecklingen i hälso- och sjukvården med anledning av covid-19

SPSM (2021) Brev till Utbildningsdepartementet: Förslag till satsningar på specialpedagogiskt stöd med anledning av pandemin

Sveriges elevkårer (2020) Gymnasieelevers upplevelse av distansundervisning under coronakrisen. Undersökning bland Sveriges Elevkårers medlemmar april 2020

Trafikanalys (2020) Resmönster under coronapandemins första halvår. Rapport 2020:13

Ulmestig, Rikard (2020) Gränser och variationer –en studie om insatser inom kommunal arbetsmarknadspolitik. IFAU rapport 2020:5

Walker M, Alper M, Bennett C, Hendren S, Kaziunas L, Mills M, Ringel Morris M, Rankin J, Rogers E, Salas M och Myers West S (2019) Disability, Bias and AI. AI Now Institute, NYU Center for Disability Studies och Microsoft

Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2020, del I

Coronapandemins påverkan på samhället och personer med
funktionsnedsättning

Myndigheten för delaktighet
Box 1210, 172 24 Sundbyberg
08-600 84 00
info@mfd.se
www.mfd.se
Nummer: 2021:7